

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 13.

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra esimese punkti tagasiwõtmine. — 2. Päewakorra täiendamine. — 3. Wälisministri erakorriline teadaanne. — 4. Seaduseelnõu S. Karja tän. asuwa maja nr. 18 wõõrandamise kohta. — 5. Wälisministri protest kommunistide poolt ettekantud waleteadete wastu. — 6. Amnestiaseaduse redaktsiooni kinnitamine. — 7. Rkl. J. Seljamaa ettepanek amnestiaseaduse wäljakuulutamise korra kohta. — 8. Riigikontrolööri walimine. — 9. E. Sd. T. P. Riigikogu rühma ettepanek amnestia asjus. — 10. Amnestiakomisjoni walimine. — 11. Seaduseelnõu Eesti wabariigi liitum. kohta Genewi konwentsiooniga haawatute ja haigete seisukorra parandamise asjus tegewates wägedes. — 12. Seadus Saaremaa raudtee kordaseadmise ja edasiehitamise kohta. — 13. Weeseaduse eelnõu. — 14. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta II lugem.

Riigikogu koosolek teisipäewal, 15. märtsil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 82 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees K. Wirma ja esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal abisekretäär W. Pezold.

Walitsuse lauas: toitlus- ja põllutööminister B. Rostfeldt, kaub.-tööstusminister J. Kukk, sõjaminister J. Soots, välisminister A. Piip, kohtuminister J. Reichmann.

1. Päewakorra esimese punkti tagasiwõtmine.

Juhataja K. Wirma: Awan Riigikogu koosoleku. Rahwasaadikutele on päewakord kätte jagatud. Ma pean teatama, et juhatus 1. päewakorra-punkti *) päewakorrast ära wõtab, sest et rahwasaadikuid on nii wähe kokku tulnud, et seda kawa wõimatu läbi wiia.

2. Päewakorra täiendamine.

Rkl. Th. Pool (töer.): Teen ettepaneku päewakorda wõtta „Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta.“

(See ettepanek wõetakse hääletamisel ühelhäälel wastu.)

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud seda uut päewakorra-punkti 8-da punkti alla paigutada. Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. (Hääletatakse).

Ettepanek on ühelhäälel wastu wõetud.

Rkl. J. Allikso (kom.): Teen ettepaneku seaduseelnõu S. Karja tän. nr. 18

*) Rk. Juhatus ettepanek mõnede seaduste wäljakuulutamise kohta.

olewa maja wõõrandamise kohta esimeseks päewakorra-punktiks wõtta. See päewakorra-punkt, wõib olla, jääks täna jälle arutamata, sest et ta nii kaugel lõpus asub. Seisukord on niisugune, et kui meie teda mitte esimeseks päewakorra-punktiks ei wõta, siis jääks ta jälle arutamata. Selle päewakorra-punkti tähtsus seisab just selles, et 18. skp. saab 23 Tallinna tööliste ametiühisust nimetatud majast wälja aetud, mille läbi suur hulk töölisi oma asjaajamisest kõrwaldatud saab ja sellepärast tuleks see punkt tingimata esimeseks punktiks päewakorda wõtta.

(Hääletamisel wõetakse rkl. J. Allikso ettepanek nähtawa häälteenamusega wastu).

Rkl. J. Piiskar (is.): Mina teen ettepaneku 13. päewakorra-punkti, s. o. „Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus“, wõtta 9-ks päewakorra-punktiks.

Juhataja K. Wirma: Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. (Loetakse hääli). Kes wastu? (Loetakse hääli). Ettepanek on 33 häälega 25 hääle wastuolekul wastu wõetud. Sõnasooijaid rohkem ei ole. Sellega on päewakord wastu wõetud. Erakorraliseks teadaandeks on sõna välisministril.

3. Wälisministri erakorriline teadaanne.

Wälisminister A. Piip: Mul on au esineda teatega, et üks Euroopa tähtsamatest riikidest on täna jälle Eesti iseseiswust tunnustanud. Nimelt teatas Hollandi kohalik konsul, et Tema Majesteet Hollandi kuninganna on 5. märtsil käsukirjale alla kirjutanud, millega Holland Eestit de jure tunnustab. See on siis juba 16-nes riik, kes meiega ühesarnasesse ja õiguslikul alusel läbikäiwasse wahekorda astub. Tänase

tunnustamise puhul on meil põhjust uhkusega tagasi vaadata selle võitluse peale, mis meie oma iseseiswuse saawutamiseks wõidelnud oleme, ja mis meile usku annab meie tulewiku kindluse ja hea käekäigu sisse.

Hollandi on, nagu meigi, wäikene maa; samuti on ta merenurka surutud, nagu meigi; ta on wõidelnud oma iseseiswuse eest. Kaugele merele on wälja läinud tema pojad, nagu seda teewad ka meie omad. Ometi on see maa suureks ja tähtsaks kaswanud ilmarahwaste peres, mitte ainult materjaalse jõu, waid ka kultuuri poolest. Sellega on siis kõik Lääne-Euroopa riigid ja meie ligemad naabrid meiega juriidilisse wahekorda astunud ja meie rahwa iseolemise püüdeid lõpulikult ja jäädawalt kinnitanud. (Wahelhüüe: Aga Saksamaa?) See on Kesk-Euroopa. Ma loodan, et Kesk-Euroopa ka warsti järgneb, nagu seda Ungari juba teinud on. Meie rõõm on suur selle sõprustunde awalduse puhul, mis Hollandi rahwas meile on üles näidanud. Ma olen kindel, et meie rahwaesitus kõigesoojema sõprustundega wastab Hollandi rahwale. (Elaw käteplagin).

4. Seaduseelnõu
S. Karja tän.
asuwa maja
nr. 18 wõõran-
damise kohta.

Üleüldise komisjoni aruandja
J. Parik: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolew seaduseelnõu on sisse antud Riigikogu

Kommunistlise rühma ja Iseseiswate Sots. Riigikogu rühma poolt. Eesti wabariigi põhiseaduse järele on 1) iga riigikodaniku warandus kindlustatud ja 2) on lubatud wõõrandamine ühiskondlikul ja riiklikul otstarbel eriseaduses ettenähtud korras. Eriseadustena tarwitatakse endist Wene riigi seaduste kogu 1 raamat 2 jagu. Selle seaduse järele oli Wenemaal kunni Kerenski ajani ülesanne — järele kaaluda, kas ühe wõi teise liikumata waranduse wõõrandamine otstarbekohane ja tarwilik on, missugustel alustel wõõrandada ja kuidas wõõrandamist läbi wiia, — iseäralise komisjoni peale pandud, mis koos seisis 3 senaatorist ja asus senati juures. Senatile wastab meil riigikohus ja sellepärast tuleks meil makswate eriseaduste järele wõõrandamise asjus pöörata riigikohtu poole, kes järele kaaluks, kas wõõrandamiseks põhjusi on ja kuidas seda wõõrandamist läbi wiia. Üleüldine komisjon otsustas oma koosolekul 3. märtsil s. a. seaduseelnõu S. Karja tän. nr. 18 olewa maja wõõrandamise kohta, mis 1. märtsil tehtud Riigikogu otsuse põhjal komisjoni

anti, Riigikogule tagasilükkamiseks ette panna.

Juhataja K. Wirma: Kodukorra § 33 põhjal tuleb otsustada, kas seda ettepanekut kohe arutusele wõtta wõi komisjoni anda. (Kohalt: Kohe arutusele wõtta). Ettepanek on tehtud kohe arutusele wõtta. Muid ettepanekuid ei tehta. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletamisel wõetakse ettepanek wastu).

Rkl. J. Wanja (kom.): Herrad Riigikogu liikmed! Kodanlased ja sots.-dem. heidawad rewolutsioonilisele töolisteklassile alati ette, et see ei hooli seaduslikkudest wõitlusabinõudest. Kuid üleüldine komisjon on nüüd otsustanud ja Riigikogule ette pannud meie seaduseelnõu töolistemaja wõõrandamise asjus — tagasi lükata. Seega on ka siis tagasi lükatud teie etteheide, et meie ei hooli seadusandlisest tööst kodanlikes riigis. Ja teil jääb täna seda oma otsusega ainult kinnitada, et töolisteklass kõik oma lootused peab panema võitluse peale, mis wäljaspool Riigikogu peetakse, Riigikogu peale meie lootata ei wõi. Üleüldise komisjoni otsus ei üllata meid sugugi. Üleüldises komisjonis on ju proportsionaalselt esitatud Riigikogu. Seal on, nagu siingi, rõhuwas enamuses aktsionääride ja muude kapitalistlike kurnajate esitus.

Missugused ettekäänded wõiwad teil leiduda, et meie poolt ette pandud wõõrandamise seadust tagasi lükata? Kui teie nõnda nimetatud riikliste huwide wiigilehega tahaksite katta oma weresugulust laenuwõõrandamisega, siis wõtke waewaks selgeks teha, mismoodi on riik sellest huwitatud, et rahasahkerdamine sünniks S. Karja uul. nr. 18? Kui see sahkerdajate puhaskasu tõstaks, siis mis on riigil sellest kasu? Siis suureneks ainult see summa, mis sahkerdajad tulumaksu suhtes ära warjawad. Kui teie siin demokraatidena esineda tahaksite, siis küsin mina: Mis on demokraatia? — Kas see, kui kümnekonna pangaherra tahtmine sünnib, wõi see, kui mõnekümnetuhande töölise tahtmine teoks saaks? Niihästi riigi kui demokraatia suhtes pean ma teile tungiwalt meeletulema, et teie tehtud põhiseadus demokraatlise riigi põhiseadus tahab olla. Aga see põhiseadus räägib ühinemise wabadusest. Tallinna politsei-meister arwab küll, et Tallinna ametiühiste kesknõukogu tuleks ära lõpetada. Teie otsustada on, kas Tallinna politseimeistri seisukohale asuda wõi mitte. Meie seaduseelnõu tagasilükkamine tähendaks

Tallinna ametiühisuste tegewuse halwamist. Herra siseminister teatas meie rühma küsimise peale, et senni, kui seadusandlikus korras walitsusele ei ole krediiti määratud, ei wõi walitsus majamuretsemise suhtes midagi teha. See on puhtwormilik ettekääne. Sest seesama siseminister ei awaldanud mitte poolt sõnagi, kas walitsus ise on niisuguse krediidi poolt wõi vastu? Teie teate, et herra siseminister ei ole sõnaaher, kui waja on kaitsepolitsei agarust kiita, kaitsepolitseinikkude patriotismi ülistada ja nende kuritegusid puhtaks pesta. Kui aga siseminister mitte üht sõna ei lausunud, missugune on walitsuse seisukoht majaostmise asjas, siis on ka see waikimine wastus. Sest ühe teise küsimise puhul seletas seesama siseminister, et kaitsepolitsei kütid peawad karistamata jääma. Soans aga tuleb wastutusele wõtta. Ja Riigikogu kiitis selle oma ülemineku-wormeliga heaks. Meie ütleme: niisuguse walitsuse kätte ei usalda KTR. mitte üht määrdinud marga lappigi!

Krediidi nõutamine walitsusele ei ole Tallinna tööliste ametiühisustele miskiks pääseteeks majaküsimuses. Sest kui meie siin selle seaduseelnõu ette panime, siis hüüti walitsuspartei pinkidelt, et Tallinna töölisteühisuste paras asukoht olla Pääskülas. Keda mahutaks siis niisuguste hüüdjate walitsus maija, mis nende krediitidega ostetud? Wististi — wabariigi politseinikkude ametiühisuse! Wõiks wast weel sellest jutt olla, et töölisel ostku wõi ehitagu iseendale maja. Aga selle jutuga on hiljaks jäänud ja ühtlasi on see jutt ka liig warajane. Sest imperialistline sõda on elukalidust tõstnud ja reaalse tööpalga kaugele alla elatismiinimumi surunud. See on teile kasulik, töölisteklassile aga tähendab see wiletsust ja wiletsussewajumine tähendab ka seda, et töölisteklassil ei ole jõudu omale lossisi ehitada, waid ta wõib ainult niwiisi küsimusest üle saada, et ta walmis lossid kodanluselt ära wõtab. Teisest küljest aga ei ole seda paradiisi weel näha, mis wälisminister Piip siit kõnetoolilt kindlasti tulema ütles, kui ta sellele kogule siin teatas, et iseseiswus on liitriikide poolt tunnustatud. Selle paradiisi asemel on kasvawat tööpuudust näha.

Poolametlik Eesti telegraafi-agentuur teatas hiljuti, et töötatööliste arwu kasvamist oodata on. Üleilmne majanduslik kriis hakkab ennast ka Eestis ikka rohkem tunda andma. Ainult, kui Eesti wabrikutööstus tellimisi wõtaks Wenemaalt, saaks Eesti töölisteklassi waibumist weel rängemasse wiletsusse ära hoida. Teie teeksite

targemalt, kui teie laseksite Eesti paberiwabrikud kolme wahetusega töötada ja puhast, täistrukkimata paberit Wenemaale saadaksite. Selle asemel aga lasete teie trükikodasid kolme wahetusega töötada ja walgekaartlisi lendlehti Kroonlinna transporteerida. (Kroonlinna es-eride lendlehed on Tartus trükitud). Teie olete Tallinna töölisteühisusi töölistemajast wälja tõstmas. Aga teie teeksite paremini, kui teie Eestist wälja tõstaks Wiktor Tshernoff'i ühes tema bandega ja — Judeenitshi wäejätistega. Meie ei tea küll, kuidas teie tujukraad täna seisab, aga ma ütlen, et niwiisi ainult suurendatakse töölisteklassi wiletsust, kui teie oma aega wiidate ootuste ja lootustega, et korda läheb nõukogude-wõimu Wenemaal kukutada salasepitsustega Tallinna restoranides, mis tehakse teie suurtükide kaitse all!

Ma pean eriti teie tähelpanu juhtima weel selle peale, et see riiklises praktikas siiski juba tuntud on, et riigiwalitsus selle eest hoolitseb, et töölisteühisustel oleksid asukohad. Wenemaal asuwad ametiühisused — lossides ja paleedes. Ma pean aga seda ütleva, et — Wenemaal ei ole seesugust kohut ega seadust, mis aksionääridele wõimalikuks teeks töölisteühisusi lossidest ja paleedest wälja tõsta! Wene aksionäärid istuwad Tallinnas ja waritsewad silmapilka, mil täägi abil töölisteühisusi Wenemaa lossidest ja paleedest wälja tõsta. Ja nad wõiwad kadedad olla oma eestisoost wendade peale. Tehke siis oma otsus, herrod Riigikogu liikmed! See otsus aitab siis ka Wenemaa töölisi mõista, mis ühisusi ootab, kui seal wõimule pääseks samasugused walged demokraadid, nagu teie olete. Kom. Tööl. rühm paneb ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta ja teisele lugemisele üle minna.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tunnistan otsekohe, et wäga raske on praegu saada ülewaadet selle kohta, missugused seadused meil maksuwel on. Rahwaesitaja herra Parik tõi siin ette, et üleüldine komisjon on selle eelnõu kohta eitawale seisukohale asunud, sest ta ei wastawat meie eriseadustele, mis kälwad eraomanduse wõõrandamise kohta ja ei wastawat ka meie põhiseadusele. Ma pean ütleva, et üleüldises komisjonis ei selgunud mitte, et see eelnõu meie eriseadustele ei wasta. Ma mäletan ja pean Riigikogu liigetele meele tule-tama, et senni ei ole wõõrandamise asjus asjaajamine mitte olnud riigikohtu käes; see asi oli Wabariigi Walitsuse käes. Wiimasel ajal on aga Wabariigi Walitsus oma

õiguste juures kahtlema hakanud, nagu mul on teateid ühest ministeeriumist, ja olewat otsusele jõudnud, et wõõrandamist wõib toime saata ainult seadusandlisel teel. Sellepärast oligi õige tee, kui töölised tahtsid selle maja wõõrandamist praeguse omaniku käest läbi wiia seadusandlise asutuse kaudu, et nad püüdsid seda seadusandlisel teel läbi wiia. Meie põhiseadus ega ka eriseadused põhimõttelikult wõõrandamise vastu ei räägi; meie põhiseadus lubab wõõrandada üleüldistes, niihästi riiklistes kui ühiskondlistes huwides. Küsimus on nüüd ainult selles, kas käesolewal korral seda wõõrandamist töolistemaja jaoks wõib põhjendada riikliste ehk ühiskondliste huwidega wõi mitte. Ma tahaks meele tuletada, et Eesti riigi arenemise esimesel järgul waadati töolisteküsimuse peale palju tõsisemalt kui praegu. 1918 a., kui Eesti rahwas ja ühtlasi ka Eesti töörahwas Saksa okkupatsiooni wõimu surwe alt wabanes, siis arwas walitsus tarwilikuks töolistele maja muretseda, ja praegune töolistemaja, kust nüüd ametiühisused välja aetakse, on sel korral töö- ja hoolekandeministri kaasabil muretsatud; nimelt saatis töö- ja hoolekandeminister 6. detsembril 1918 a. Tallinna linnawalitsusele järgmise kirja: „Palun tööministeeriumi jaoks ruumid S. Karja t. nr. 18 rekwireerida. Allkiri: Töö- ja hoolekandemin. A. Tulp.“ Kuid mitte ainult töö- ja hoolekandeminister ei waadanud töolisteküsimuse peale tõsisemalt ja sügawamalt kui praegu, waid ka Wabariigi Walitsus oma terwes koosseisus. Ma tuletan meele, et sõja algul, kui wabastati üksikuid elukutseid sõjawäeteenistusest, siis arwati muuseas tarwilikuks wabastada kutses sõjawäeteenistusse ka ametiühisuste juhatusliikmeid; neid seati ühe koha peale riiklistes asutustes teeniwate ametnikkudega, kes olid wabastatud kutses sõjawäeteenistusse. Pärast muudeti küll seda otsust, kuid igatahes oli kogu sõjaajal korraldus maksew, et riigiwalitsus ei pea mitte katsuma ametiühisusi ära lõhkuda, et ta peab silmas pidama sõjawäkke kutsumise juures, et kõik ametiühisuste juhtiwad jõud mitte ei saaks teenistusse kutsutud, et jääks tarwilik arw ametiühisuste juhatusliikmeid, et nad edasi saaks töötada.

See oli Eesti riigi arenemise esimesel ajajärgul; kuid seisukord muutus, kui riigiloomine oli lõppenud ja kui tunnistati tarwilikuks elama hakata hariliku põhiseaduse järele. Nüüd ei tule enam töolistele vastu ei töö- ja hoolekandeminister, ei tule ka Wabariigi Walitsus, ja ei taha neile wastu tulla ka Riigikogu; nüüd seletatakse isegi

põhiseadust abiks wõttes, et ei olla mitte riiklistes huwides töolistele maja muretseda, et see põhiseaduse vastu käib, kui töoliste ametiühisustele maja tahetakse wõõrandada, sest selle seaduse järele wõib ju maju wõõrandada ainult riiklistes huwides. Meie, Sots.-dem. rühma seisukoht on alati niisugune olnud, et töolisteküsimus on üks tähtsamatest riigiküsimustest ja et riigiwalitsus peab kõige energilisemalt kaasa aitama töoliste seisukorra parandamiseks ja tõstmiseks. Kõigile on selge, et töölised ise omale maja osta ei suuda oma palgast, sest palk on alati wäike olnud, on ka praegu wäike; ei suuda oma palgast ka asutada pank, mis hakkaks uusi maju ehitama, eriti töoliste jaoks; kui aga töölised ise ei suuda omale maja ehitada, ei suuda omale maja asutada, maja neil aga tarwis on, siis peab tingimata appi tulema kogukond, peab appi tulema omawalitsus; kui aga omawalitsus seda ei suuda, siis riigiwalitsus. Meie arwates ei ole ka eestkätt riigiwalitsuse ülesanne selle eest hoolitseda, et kohalikkudel töoliste ametiühisustel oma maja oleks; eestkätt oleks see meie arwates kogukonna ülesanne, praegusel korral Tallinna linnawalitsuse oma; kui aga linnawalitsus seda ei tee, teha ei suuda, siis peab meie arwates riik appi tulema, ja peab ka riigiwalitsus selle eest hoolitsema, et töolistel oma maja oleks ja et töoliste ühinemiswõimalus ei muutuks tühjaks sõnakõlksuks.

Selles mõttes toetame meie praegu seisantud seaduseelnõu, mis kahe rühma, nimelt iseseiswate ja kommunistide poolt ette pandud. Kuid selle juures leiame meie, et eelnõu sel kujul, nagu ta ette on pandud, meile wastuwõetaw ei ole; eelnõu on ette pandud sarnasel kujul, nagu tahetakse algust teha natsionaliseerimisega ja sotsialiseerimisega, — nimelt on maksma pandud põhimõte: maja wõõrandamisel omanikult tasuta wõtmine. Meie rühm leiab, et praegusel ajal on sarnane katse täiesti otstarbeta. Ei ole ka töolistel mingisugust mõtet nõuda, et neile antaks maja ainult ühe panga kulul. Mispärast on töolistel parem, kui nad saaks maja ainult Eesti laenupanga kulul, ja sellest kulust mitte osa ei wõta mõni teine, nagu Harju pank. Isenesest ei ole see mitte loomulik, ei ole ka praeguse olukorraga mitte kokkukõlas ja meie leiame, et selles mõttes tuleks seda seadust parandada, tuleks ette wõtta wõõrandamine eriseaduste põhjal ja tasu eest. Niisamuti leiame meie, et selles seaduseelnõus ei ole mitte küllalt kindlustatud, et see maja oleks

antud tööliste majandusliste ühisuste tarvitamiseks. Kui see maja esialgu rekwiireeriti ja ametiühisuste kesknõukogule tarvitada anti, saatis töö- ja hoolekandeministeerium ametiühisuste kesknõukogule järgmise sisuga kirja: „Töö- ja hoolekandeministeerium annab ajutiselt rekwiireeritud maja S. Karja t. nr. 18 ajutiselt ametiühisuste kesknõukogule tarvitada tingimistega, et kesknõukogu majasolewaid ruume ametiühisustele ja ühendatud haigekassale tarvitada annaks. Poliitiliste organisatsioonide jaoks tuleb poliitilistel organisatsioonidel enestel mujal korterit muretseda.“ Töö- ja hoolekandeministri allkiri. Ka praegusel silmapilgul tuleks meil nimelt selle eest hoolt kanda, et oleks maja kõikidel tööliste ametiühisustel, nimelt majanduslistel ühisustel, et mitte ei antaks maja poliitiliste organisatsioonide kätte, kes wõiks oma allüürnikkude walikul wahet teha ühe ehk teise organisatsiooni wahel. Meie teame, et senni siin niisugune nähtus on ette tulnud, et üksik poliitiline partei, kes ajutiselt oma kätte on saanud enamuse ametiühisuste kesknõukogus, on kurjasti tarwitanud oma õigusi selle maja peale.

On juhtumisi ette tulnud, kus üksikud tööliste organisatsioonid ei ole mitte ruumi leidnud selles majas, mis on arwatud kõikide tööliste jaoks. Isegi suurem organisatsioon, maatööliste kongress kewadel (siin kanti muuseas ette palju nõudmisi maatööliste poolt, et maja saaks töölistele alles hoitud), ei saanud mitte oma koosolekuid ära pidada selles töölistemajas, waid pidi minema riigi- ja omawalitsusteenijate ruumidesse ja seal oma koosolekuid pidama. Samuti ei ole ka praegu neil ametiühisustel, neil tööliste organisatsioonidel, kes mitte kommunistlisel alusel ei seisa, wõimaldatud nende ruumide tarvitamine. Meie leiame, et sarnane seisukord ei ole mitte õige. Töölistemajas peaks kõik majanduslised töölisteühisused asuma, ja nimelt poliitilised-majanduslised organisatsioonid ja parteid peaks sellest kõrwal olema. Ma tuletan meele, et siis, kui see maja rekwiireeriti töö- ja hoolekandeministeeriumi juhatus oli sots.-dem. käes, ja nagu teie kuulsite ettekantud kirjast, seati seal otsekohe tingimiseks, et mitte ei wõi seda maja tarwitada poliitiliseks otstarbeks. On ju selge, et kõigekehem oleks seda maja ära tarwitada olnud Sots.-dem. parteil, kui tema seda oleks tahtnud. Kuid maja oli arwatud töölisteühisuste heaks, mitte poliitilistele parteidele ja sellest peeti kinni. Toetades esimesel luge-

misel selle seaduseelnõu wastuwõtmist, tahame aga teisel lugemisel parandusi teha § 3 kohta, nimelt ses mõttes, et wõõrandatud majas oleks täitsa kindlustatud wiibimine kõikidel töölisteühisustel, selle peale waatamata, kas nad kuuluwad 3., 2. wõi muusse internatsionaali. Meile on selge, et mingisugused juriidilised arusaamatused ei wõi siin põhjuseks olla, et seda seadust tagasi lükata, — põhiseaduse järele on see seaduseelnõu täiesti õigustatud.

Meie leiame, et ka teine asjaolu, mis siin ette wõidaks tuua — et mitte riikline ülesanne pole töölistele maja muretseda, sest see on omawalitsusasutuste ülesanne, käesolewal korral Tallinna linnawalitsuse — ei wõi mitte põhjuseks olla, et seda seaduseelnõu tagasi lükata, sest meil on teada, et Tallinna linnawalitsus majamuretsemiseks midagi ei ole teinud, ja et 23 wõi 24 ühisust, mis seal praegu on, kõik majast wälja peawad minema. Ja kuhu minna — ükski ühisus seda ei tea. Tean, et Tallinna linna haigekassa praegu otsiwat ruume, pakkudes üsna kõrget üüri, aga ei leia omale ruume. Igatahes ei ole see mitte mingisugune poliitiline organisatsioon, waid see on täiesti seaduses ette nähtud tööliste organisatsioon, kellel wäga suured ja rasked ülesanded täita on. Ma ütlen, kõigi nende töölisteühisuste ruumide eest ei ole linnawalitsus muretsenud, ja kui nüüd öeldakse, et see ei ole ka mitte riigivalitsuse asi, kuidas peab lõppudelõpuks hakkama saama? Kui Riigikogu ütleb, et see ei ole ka mitte tema asi, siis peawad töölised jääma ilma peawarjuta ja ei saa enam ülesandeid täita tööliste küsimuste lahendamisel. Ma tuletan meele ja hoiatan, et meie parempoolsed kodanlised rühmad liiga ruttawad oma seisukohta muutma töölisteküsimuses (Rkl. K. Ast kohalt: Õige! õige!); peaks meeles olema see seisukoht, mis töölisteküsimuse vastu oli riigiloomise ajal, ja ei pea mitte seda järkjärgulist riigiarenemist sedawiisi seletama, mida kaugemale järgud lähewad, seda vähem on tarwis tegemist teha töölisteküsimusega. Kui praegu selle seaduseelnõu tagasi lükkate, siis ei ole töölistel kuhugile minna. On ju teada, et töölisteühisustel mingisugust abinõu ei ole omale maja muretseda. See näitaks ainult üht, et meie oma demokraatlise arenemise teel läheme ikka kaugemale demokraatlistest põhimõtetest, kui meie nende põlewate küsimuste lahendamist edasi lükkame, mis tingimata on tähtsamad meie töörahwa wabariigile. Sisuliselt peab olema Eesti

wabariik töörahwa wabariik, sest need on seal enamuses ja sellepärast peaks ka see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetama.

Rkl. A. Hansen (is.): Eelkõnelejate seletustele ei ole mul enam palju juure lisada. Tahaksin ainult paari iseloomustawa momendi peale tähelpanu juhtida: ei ole kellegi saladus, seda peab igauks tunnistama, kui meie tagasi waatame lähemasse minewikku, nimelt 1918 a. lõpu peale, kus kodanlus sel silmapilgul, kui tal jalgealune kõikuw oli ja ta oma jõul ei suutnud ega jaksanud ennast mitte kindlustada, walmis oli lubama töölisteklassile kõiksugu armsaid ja roosilisi asju. Lubati ühinemiswababadust, peale selle streigi- ja koosolekuwababadust j. n. e. Mul on praegu weel meeles üks wäike anekdoot, mis seda silmapilku iseloomustab. See oli nimelt kui meie wabariigi laewastiku juht ühel päewal tuli sadamatehastesse, wihmase ilma peale waatamata, palja peaga, tööliste hulka ja ütles: „Wennad, seltsimehed! Wõtame sõjariistad kätte, lähme sinna, teeme seda ja seda.“ Paari päewa pärast, kui tema oli sõjariistad enda kätte nendesamade tööliste abil kiskunud ja kuulipriitsiga tuli, siis ütles ta: „Et waat, ma wõin teid maha tappa, kui rohutirtse ja wõin teiega teha, mis ma tahan.“

Niisamasugune lugu on ka käesolewal juhtumisel, kus wõim kodanluse käes, töölistemajaga. 1918 a. lõpul leidis töö- ja hoolekandeministeerium tarwiliku olewat seda tööliste jaoks wõõrandada, sellepärast et töölisteklass oli majandusliselt wiltsas seisukorras ja tema organisatsioonidel ei olnud neid rahasumme, millega endale maja oleks wõinud üürida — muret seda. Mille poolest on siis asi praegusel silmapilgul muutunud? Kes nüüd õige inimene tahab olla, see peab tunnistama, et töölisteklassi olukord on praegu niisama wilts kui siis. Wahe on ainult selles, et sel silmapilgul oli kodanlus jõuetu töölistele nende petmiseks wõid moka peale määrimata wõimu oma kätte kiskuma. Sellest seisukohast tuleb ka hinnata sellekordset majaandmist töölistele. Kui meie wõtame 1918 a. Tallinna linnawalitsuse tööbörse andmed ja neid waatame, siis näeme, et tööliste olukorras mingisugust lahkuminekut ei ole, waid weel seda pahem on. Seesama wilts leib ja kartul on praegu tööliste laual toiduks, mis siiski. Kui wõtame selle admiraali nimel kogu Eesti kodanlise klassi tema terwes täiuses, siis leiame, et wahekord on siin küll teiseks muutunud, kui 1918 aastal. Sel ajal oli kodanlusel tarwis ennast tööliste kulul

kindlustada. Nüüd on ta selle eesmärgi saawutanud. Käesolewal juhtumisel leitakse uus abinõu ja tuuakse ette, et meie läheme samm-sammult harilikule olukorrale ligemale. Aga alles hiljuti räägiti siit kõnetoolilt sõjaseaduse allesjätmise kasuks. Toodi ette, et meie ei ole kaugeltki mitte harilikus olukorras, et meie elame niisamuti, kui aasta tagasi, pürokseliini-püti otsas. Kus sõjaseadus puudub ja riiwab parempooliste kihti ja kapitalistide huwisid, seal hakatakse seadust järkjärgult likwideerima.

Kuidas waatab kodanlaste klass üldse tööliste peale? Ta waatab tema peale, kui ühe abinõu peale, mille abil tema omale uusi warandusi kokku kuhjata saab. Sellest seisukohast wälja minnes tahetakse sõjaseadust likwideerida seal, kus see kodanlusele kasulik. Seesama töö- ja hoolekandeministeerium, kes omal ajal selle maja tööliste kasuks wõõrandas, oma endist otsust, motiivid, et päewpäewalt normaaloludele ligemale jõuame ja arwesse wõttes, et sõjaseadust waja järkjärgult likwideerida, annulleerides ei pidanud kahjuks aga tarwilikuks neist rõõmustawatest „normaaloludest“ tööliste organisatsioonidele midagi teatada, waid tegi oma otsuse tasa ja targu; muidugi ei unustanud sealjuures pangaomanikkudele rõõmusõnumit saatmast, et maja sõjaseadusest waba on. Mispärast ei wõinud tema sellest ühtegi minutit ennem ette teatada? Kas tõepoolest peab Wabariigi Walitsus juba töölisteklassi niiwõrd alatuks, et tema nendega igasugusest läbikäimisest keeldub? Mispärast oli temal tarwis oma otsust warjata? Kas tahtis tema ütelda: teie katsuge nüüd oma jõul omale maja nõutama hakata, teie jalgealune on nüüd kindlamaks muutunud. Teie olete majandusliselt palju paremale järjele tõusnud. Wastuoksa kuulsin ma aga, et on otsustatud sekwester selle maja kohta lõpetada ja omanikule wõimalus anda seda tagasi nõuda. No, see on otsekohe ultimaatum. See oli niisama hea, nagu meie ootame neljapäewast päewa. Ühisused on sunnitud uulitsale minema. Waadake, niisugune on olukord. Mitte majanduslise järje järkjärguline pararemimine ei olnud walitsuse otsuse motiiviks, waid see asjaolu, et kodanlus tundis ennast küllalt tugewa olewat. Ja nüüd poetakse nendesamade paragrahwide taha, mida ise kunagi ei täideta, millest ise kunagi palju lugu ei peeta. Tullakse ja öeldakse: Meil ei ole mingisugust õigust olnud.

Teisest küljest, kui siin parempoolne tiiv rääkis rendilepingute seaduste kohta, waadake siin on tarwis jälle sõjaseadust järkjärgult kaotada. Siin on iseloomustaw moment, siin on iseloomuline joon. Sõjaseaduse järkjärgulise ärakaotamise niit käib just sealt läbi, kus on wahe tööliste ja kapitalistide klassi wahel. Seda kõike arwesse wõttes, tuleb just ütelda, et sõjaseadust kaotatakse neis harudes ja panakse maksma ka neissamades harudes, kus see kodanlusele kasulik. Riiklised huwid on siin ainult sildiks. Kui teie räägite ühest küljest sõjaseaduse allesolemise mõttes ja teatate, et istume pürokseliinipüti otsas, siis pean ma seda konstateerima, et see tõepoolest nii on. Need töölised, kes sel silmapilgul, kui Eesti iseseiswuse eest wõitlema mindi, õnge otsa jooksid, selle eest wälja astusid ja suurte lootustega wõitlema asusid, tunnawad nüüd igal pool endid täielikult pettunud olewat: nad on endile iseseiswuse koore wõitnud, aga kodanlusele selle iseseiswuse tuuma. Kuulsin alles eila niisuguseid ütelsi. Kui teie lükkate siin selle otsuse tagasi, siis tõendate fakti, et teie sõote töolisteklassi kulul selle iseseiswuse tuuma ja neile pakute paljast koort. (Põllumeeste rühmast: Teie tahate teiste kulul elada.) (Rahwasitaja J. Piiskar: Teie elate!) Õieti ma ei taha selle küsimuse juures enam pikemalt peatada. Paneme selle küsimuse teie südametunnistuse peale. Selle kohta otsust tehke näitate teie oma õiget nägu. Teete selle otsuse jaatawalt, meie saame sellest aru. Meie saame ka sellest aru, kui teistwiisi teete. Kui praegusel silmapilgul otsuse teete selle küsimuse lahendamise kasuks, see sünnib muidugi selles äratundmises, et teie seisukoht weel mitte küllalt kindel ei ole.

Rkl. A. A n d e r k o p p (töer.): Ei saa põhimõttelikult wastu olla ametiühisustele eluruumide muretsemises. Kui käesolew seadus sellest kõneleb, et Tallinna ametiühisuste keskühisusele, kesknõukogule peab riik maja muretsema sellekohase wõrandamise teel, siis peab küsima, kas see seisukoht siin mõõduandew on wõi mitte. See wõrandamine peaks sündima, kui tema kahele tarwilikule nõudmisele wastaks: kõige pealt, et see ametiühisuste kesknõukogu eneses sisaldaks kõiki ametiühisusi ja 2) et seda maja tarwitataks nii, et see enamuse üleüldistele riiklistele huwidest wastaks. Kui nüüd lähemalt neid seisukohti waadelda, siis näeme, et Tallinna ametiühisuste kesknõukogu endas kaugeltki ei sisalda kõiki ameti- ja kutseühisusi ja et ta tegewus üleüldistele huwi-

dele ei wasta. Tallinna ametiühisuste kesknõukogu nimetab ennast, kui seda tarwis on, ülemaaliseks. Meie teame ka wäga hästi, et see nõukogu ei ülemaalist ega ka kõiki Tallinna omi enese hulka wastu ei wõta ega seda tarwilikuks ei ole pidanud. Ma ei räägi mitte sellest, et ei ole tahetud üleüldse kokku liituda. Meie teame, et alles hiljuti see tahtmine suurtest hulkadest läbi käis, kes olid tahtnud teatud ühisusi sinna koondada, aga ei leidnud mitte wastuwõtmist. Töölised ei saa salata, et ametiühisuste kesknõukogu, kes praegu seal majas asub, asja nii kaugele on wiinud, et Riigikogu liige herra Wanja, kes siin oma seisukohta põhjendas, metallitöölised kongressi sinna majasse kokku tulla ei lasknud. Selle tõttu on Tallinna ametiühisuste liigete arw 1000 peale kokku kuiwanud, nii et teie isegi tunnistama peate, et ametiühisuste kesknõukogu oma ümber seda mitte ei koonda, mida ta koondama peaks. Nii näeme, et ühest küljest ametiühisuste kesknõukogu enda alla mitte ei wõta kõiki, kes sinna tahaksid tulla ja teisest küljest, et kõik ametiühisused seda nõukogu enda esitajaks ei pea. Sellepärast ei saa ka kuidagi wiisi tõendada, mispärast riik ühele osale ametiühisustest, kes teistega käsikäes mitte käia ei taha, korterit peaks muretsema. See kesknõukogu töötab ainult enda ülesande täitmiseks. Jutt wõiks olla sellest, et kohalised omawalitsused, nii näit. Tallinna linnawalitsus, kui selles asjas nende poole pöörataks, ametiühisustele tarwilised hooned peaks muretsema. Siin tekib aga teine küsimus, et kas weel niisugune eeltingimine peaks olema, et see kõik, mida need ametiühisused tarwitawad, tõesti meie rahwa huwidele ja riigi huwidele wastab. Siin pean mina ütleva, et meie seisukohalt wälja minnes ei ole mitte wõimalik seda aluslauset endale leida. Kui omal ajal tõesti 1918 a. kõigile wäga hästi teada oli, et meie ametiühisused tahtsid käsikäes käia selleaegsete püüetega ja suutsid seda ka teha, siis on see seisukord wahepeal täiesti muutunud. Mitte tööliste, ja nagu seda tahetakse arwata, walitsuse wahel, waid üleüldse. Nii arwan, et herra Palwadre märgist mööda laskis, kui tema ütles, et sel korral olewat muutunud waated tööliste kohta ja töölised meie rahwa enamuse wastu teised sihid on wõtnud. Kui meie nüüd teadmisel oleme, et ametiühisuste keskühisus endasse on koondanud peaaesjalikult, nii öelda, poliitilise ilmawaatega isikuid, kes endale sellest hoonest peastaabi on teinud, mis meie rahwa huwidega mitte kokkukõlas ei ole, isegi nende

wastu töötab, ja kui sots.-dem. ütlemata peavad, et nad tahavad neile peawarju muretseda, siis ei ole meil selle juure muud lisada, kui: „Õnn kaasa!“ Meie seda teha sisuliselt ei saa, enne kui on võimalik näidata, et ametiühisuste kesknõukogu tahab moodustada endast tsentrumi, kuhu tohiwad minna kõik organiseeritud töölised. Praegu ei ole siin teist teed, kui tuleb teiste linnade eeskujul nende ruumide muretsemisele asuda.

Ametiühisuste kesknõukogu on eemale kaldunud oma kutsehuwidest, oma majanduslistest huwidest ja on keeranud poliitilisele pinnale, mis riigi huwidele täielikult vastu käib. Tahtsin weel peale selle kahte wäikest märkust ette tuua. Hra Palwadre tähendas peale selle ette heites, et seisukoht töölise wastu on muutunud. Omal ajal, kui meil wäline wõitlus oli, meie heitlesime waenlastega, wabastati ametiühisuste juhatusliikmed täiesti sõjawäeteenistusest. Sel ajal leidis ajutine walitsus selle võimaliku olewat. Ma arwan, et siin seisukoht muutunud ei ole, vähemalt ei tohiks ta mitte muutunud olla ja kui kord jälle rasked päewad tulewad, et meie selle juure jälle uuesti tagasi läheme. Aga praegusel ajal on see kord ja herra Palwadre'l ei tohiks see ometi mitte teadmata olla. Ma usun, et see temale teada peaks olema, sest sel ajal olid sots.-dem. ka walitsuses, minu teadmise järele, kui see seal ette toodi. Seal tähendati seda, et see töölise seisukohalt otstarbekohasem on töölisi mitte sõjawäeteenistusse wõtta, sellepärast et enamlasti meie sõjawäkke wõtta ei ole mingit mõtet. Niisugune seisukoht oli siis ja, wõib olla, on see seisukoht praegu ununenud. Riigikogu liige Wanja tähendas siin, et ei ole neil arusaadaw, miks just Suure Karja uul. nr. 18 peab rahawahetamise kontor olema, ja miks siis need aktsionäärid oma raha peawad just seal wahetama? Siin juba tähendati kord sots.-dem. poolt selle peale, et selle all õieti üks pank kannatab. Minu arwates, ei kannata mitte üksinda pank, waid kannatawad ka inimesed, kes selle pangaga tegelikult seotud on. Lihtsalt, et ka üks nendele tuntud inimene, see on nende eeswõtteleja Anwelt, panga aktsionäär, ise selle all kannataks, seda wõib näidata sellega, et temal üks arwe sinna panka pidi jääma, peale selle, kui ta seda arwet enam õiendada ei saanud, — mida tal oma seisukohalt ka raske teha oli — ja teised sunnitud olid seda õiendada. Nagu näete, kui teie tal selle osamaksu ära wõtate, siis muutub tema seisukord palju raskemaks.

Rkl. E. Jönas (is.): Kõige pealt tahaks ma tagasi tõrjuda neid süüdistusi, mis ametiühisuste kesknõukogu wastu tõstetud, nagu ei oleks see lasknud ametiühisusi koonduda ametiühisuste maija. Ma tahaksin küsida, missuguseid töölisi ei ole lastud Suure Karja uulitsas olewasse ametiühisuste maija? Kas wõiksid süüdistajad oma süüdistusi siin tõendada. Minu teades wõiksite nimetada ainult riigiteenijaid, omawalitsuse teenijaid, wõiksite nimetada ka politseiametnikka. Aga ükski neist ei ole wististi soowi awaldanudki seal korterisaamiseks. Ja eriti politseiametnikka ei saagi töölised praegu ega ka tulewikus sallima. Teiste töölise ametiühisuste kohta ei ole erandit mitte tehtud. Minul on käes üleskutse, mis ülemaalse töölise kongressi puhul laiali saadetud ja selles üleskutses on sõnasõnalt öeldud: „Kongressile saadawad oma esitajad kõik Eestis asuwad töölise ametiühisused linnas kui ka maal“ ja klambrites: „Politseinikkude ühisusel ei ole kongressil esitust.“ Ma tahtsin küsida, kus on siin wahe. Ainuke wäljawõte on politseiteenijate kohta tehtud. Ja kas leidüks nüüd teil julgust tulla nõudma, et politseiteenijad lastaks ametiühisuste kongressile ja ka ametiühisuste maija, need politseiteenijad, kes igapäew sellega ametis on, et walwata parajat momenti, millal saaks töolisteliikumisele takistusi teha. Sellepärast ei usu, et teie tihkaksite politseiteenijatele kongressil esitust tulla nõudma, samuti ka nende mahutamist ühe katuse alla teiste ametiühisustega. Ametiühisustel on õigus politseid enese keskelt välja heita. (Wahelhüüded). Kui nüüd tulewad sots.-dem. ja tõendawad, et nemad ei ole saanud töolistemajas wiibida, siis ei ole see mitte töölise süü. (Wahelhüüde: Seda pole keegi öelnud). Ma lugesin vähemalt teie seletusest välja, et teile olla ülekohtu tehtud sellega, kui teid ei ole seal majas wabalt talitada lastud. Süüdi ei ole selles tõesti mitte töölised, ega ükski erakond, waid just teie eneste poliitika, mis teid töolistest eemale tõuganud wõi sundinud töölisi teid enesest eemale tõukama. Oleks teie ajanud teistsugust poliitikat, ei oleks ükski tööline teile takistusi teinud töolistemajas wiibimiseks. (Wahelhüüde: Tahaks teada missugused poliitilised parteid seal on). Teie ise tõendasite mitmel ajal ja mitmel puhul, et see maja olewat poliitiliste parteide monopool. Seda ei teadnud meie erakond mitte. Meie erakond tõsteti samuti kohtu teel korterist välja, nagu praegu kawatsetakse tõsta ametiühisusi. Ja sellest ajast peale ei ole meil korda läinud parteile tar-

wilikka ruume muretseda. Töolistemaija meie igatahes kippunud ei ole.

Jääwad järele weel kommunistid. Aga neile ei ole Eestis weel mitte, wõimalust antud awalikult esineda. Nende keskkomitee ja nende erakonnad asuwad seal, kuhu teie kaitseagendid ligi ei saa. Sellepärast ei saa ka kommunistid seal majas olla, kus kõigerohkem neid agenta liigub ja mis alalise agentide risttule alla on seatud. Tähendab, seal majas ei saa ka see erakond ega selle erakonna keskkomitee asuda ja järjelikult jääwad järele ainult ametiühisused. Ja sinna on ka tõepoolest koondu nud kõik tööliste ametiühisused.

Siin öeldi, et ametiühisuste liikmete arw järk-järgult kahaneb selle poliitika pärast, mida ajanud senni kesknõukogu. See ei ole aga mitte õige. Arw väheneb mitte sellepärast, waid koguni teistel põhjustel. Ja nendest põhjustest tuleb nimetada kõige pealt surwet ja tagakiusamist, mida Eesti riigiwõimud on tarwitanud ametiühisuste liikumise mahasurumiseks. Ma tuletaks teile meele 1919 a. kongressi laialiajamist, millest alates langeb ametiühisuste liikmete arw otse kohutawalt. Selleaegne siseminister Hellat lõhkus põhjani ametiühisused ära, majale pandi wahid ümber ja soldatid asusid pikemat aega ruumides ega lasknud mingisugust tegewust alata. Loomulikult pidi nüüd lagunemine tulema. Teisest küljest ametiühisuste koosseis suureneb sedawõrd, kuiwõrd tööstus kaswab. Kui meil pannaks käima wabrikud täies hoos ja meie tööliste arw kaswaks nõnda kõrgele, nagu ta oli 1917 aastal, siis tõuseks ka ametiühisuste liikmete arw. Kui ametiühisuste liikmete arwu jälgida, siis näeme, et selle kahane mine on ikka käsikäes käinud tööstuse lagunemisega: mida halwemaks meie tööstuse seisukord läheb, seda vähemaks muutub ka ametiühisuslaste arw.

Lõpetades pean weel kord rõhutama, et etteheited, nagu ei lastaks kõiki ametiühisusi selle maja ulualla, on täiesti tuulest wõetud. Kui lastakse ära pidada 16., 17., 18. aprillil ülemaaline ametiühisuste kongress, siis teie näete, et sel kongressil kõigi ametiühisuste poolt walitud ülemaaline kesknõukogu leiab oma ulualust seal. (Segased wahelhüüded paremalt poolt). Aga, mu herrad, teie ei julge awalikult öelda, et teie tööliste maja anda ei taha ja sellepärast katsute pugeda kesknõukogu süüdistamise taha. Teil on ometi waja millegist kinni haarata, et näidata: waadake, meie oleksime nii lahked ja annaksime küll töölistele wõimalust organiseerida, aga

kesknõukogu ei lase. Teil puudub kodanline julgus seda öelda, mida mõtlete, sellepärast peidate ennast kõnekäänude taha ära. Waadake, seda naelutan siin kinni, et töölistes näeks, missuguste herradega neil tegemist on.

Rkl. K. Ast (sd.): Mina tahaks paar märkust teha oma eelkõnelejatele. Esimene oleks rahwaesitajale Anderkopp'ile. Rhs. Anderkopp seletas, et tol ajal, kui ajutine walitsus otsustas ametiühisuste nõukogude juhatusliikmeid wabastada sõjawäeteenistusest, selleks isesugused motiivid olewat olnud, mis tingitud olid mitte tööliste heaolekust, waid mingisugusest muust seisukohast. Otsus ajutise walitsuse poolt — wabastada sõjawäeteenistusest — tuli sel ajal, kui mina täitsin töö- ja hoolekandeministri kohuseid. Ettepanek tuli töö- ja hoolekandeministeeriumist minu allkirjaga ja minul neid motiive mitte ei olnud, mis herra Anderkopp siin nimetas, ei kirjalikus ettepanekus ega ka suusõnalises ettekandes. Niipalju, kui mina mäletan, ei nimetatud ka ajutise walitsuse koosolekul teiste walitsusliigete poolt muid motiive, kui neid, mis kirjalikult töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt ette olid kantud. Tähendab, kui teiste motiivide nimetamist tõesti ette tuli, siis wõis see sündida Tööerakonna keskkomitees, wõi mõnes muus kohas, nii et herra Anderkopp siin tõeolusid põhjalikult moonutab ja ühe koha teisega ära wahetab.

Teine faktiline märkus oleks mul rahwaesitajale Jonas'ele teha. Tema oma kõnes laskis wälja paista, nagu oleks sots.-demokraadid kunagi töolistemaja peale S. Karja tänawal hammast ihunud. Ma pean tähendama, et meil niisugust tahtmist ei ole olnud, sest et töolistemaja meile sarnaseid ruume mitte ei oleks wõinud anda, kui meil juba tarwitada on. Sots.-dem. keskkomiteel on Tallinnas 6-toaline ruum tarwitada, sealjuures üks kaunis ruumikas saal, mida töolistemaja igatahes mitte anda ei oleks wõinud.

Kolmas faktiline märkus oleks mul weel rahwaesitajale Jonas'ele teha ametiühisuste liikmete arwu ja nende praeguse seisukorra kohta. Lugu on nimelt niisugune, et ametiühisuste liikmete arwu langemine on kestnud juba pikemat aega. Just kõigeraskemal ajal — 1919 a. 1-sel poolel — kui meie sõda pidasime, oli ametiühisuste liikmete arw ligilähedalt 30.000. Sealt läks alanemine järjesti progressiivselt ja jaanuarikuust minewal aastal kunni jaanuarikuuni s. a. oli langemiseprotsent kesknõukogu enese statistiliste andmete

järele juba 40. Nii et õieti selle lagunemise põhjused tulewad kirjutada selle poliitika arwele, mida just Tallinna ametiühisuste kesknõukogu ajab.

Rkl. A. Weiler (tõer.): Huwitaw on rahwaesitaja Jonas'e seletust tähele panna, kes lubas kinni naelutada kodanluse hirmuks kõik need lood. Ma tahaksin ette tuua paar kohta herra Jonas'e kõnest. Kõneleja tähendas muu seas, et Tallinna tööliste ametiühisuse liikmete arw — jutt on siin eestkätt metallitöölise ühisusest, mille eesotsas niisugused suured juhid, nagu rahwasaadikud Allikso ja Wanja, — üheainsa aasta jooksul 3.000 pealt alla kukkunud 1.000 peale meie tööstuse langeamise tõttu, see olla meie tööstuse langeamise loomulik tagajärg. Kahju, et herra Jonas wahepeal tüki aega pagus olnud ja jookswat elu tähele pole pannud, niisama ka meie tööstuse olusid, muidu peaks tal igatahes selge olema, et meie tööstus, minewaaastasega võrreldes, edenenud on. Kui ta just metallitöölise hulka minewal aastal wõrdleks käesolewa aasta metallitöölise arwuga, siis näeks ta, et see arw kaswanud, kuid selle peale waatamata ametiühisuste liikmete arw langenud on.

Sellel nähtusel peab kahtlemata oma põhjus olema ja selle põhjuse ütleb selgesti ära äri- ja kontoriteenijate ametiühisuste resolutsioon, mis järgmiselt kõlab: „T. kont.- ja kantseleiteenijate kutseühisus, oma peakoosolekul 13. märtsil 1921 aastal, läbi arutades Tallinna ametiühisuste kesknõukogu tegewust, leidis, et kesknõukogu sennine tegewus on wiinud Tallinna ametiühisused lagunemisele, sellega tööliste wäerinda killustades, — mõistab Tallinna kont. ja kantseleiteenijate kutseühisus Tallinna ametiühisuste kesknõukogu tegewuse hukka ja ei saada esitajaid Tallinna ametiühisuste kesknõukogusse.“ (Rkl. J. Allikso kohalt: Palju selles ühisuses liikmeid on?) See on iseküsimus. (Pahemalt poolt: Kas seal liikmete arw weel tõuseb?) Mina ei küsi mitte, kas iseseiswate liikmete arw tõusnud on wõi wähenenud, tean ainult, et Rootsi kroonide wähenemisega see arw just tõusta ei wõi. Üks asi on selge, — äri- ja kontoriteenijate kutseühisuse peakoosolek ütleb ennast Tallinna ametiühisuste kesknõukogust lahti, ette tuues põhjusi, miks ta seda teeb. Nii näeme meie väga selgesti, et ametiühisuse liikumise lagunemine just tööliste eneste organisatsioonide poolt tuleb. Sedasama wäidet kinnitab ka rhs. Wanja hädaldamine wiimasel metallitöölise koosolekul

(J. Allikso kohalt: Wassige aga edasi, seda olete Teie „Waba Maas“ ju ennegi küllalt teinud). Ka teie wassiksitate oma „Töö ja Wõitluses“ kui ta teil edasi ilmuks ja trükikojad seda maksuta, ilma arweteõiendamiseta trükiks. (Naer paremal pool ja keskel).

Rhs. Jonas toonitab, et ametiühisused mitte ei sisalda poliitilisi parteisid. Küsige rhs. Wanja käest, meie olime temaga koos walimiste ajal Kehras, ja seal ütles herra Wanja paljude tunnistajate juuresolekul: „Meie ei ole kommunistid, Jumala pärast, meie ei ole kommunistid, meie nimekiri on ametiühisuste kesknõukogu nimekiri.“ Kuid nüüd istub sama rahwasaadik siin kommunistlise erakonna toolil. Sellega näeme, et selles pesas, kust ka teie, rhs. Jonas, pärit olete, nimelt — ametiühisuste kesknõukogus õige mitmet seltsi kraami leidub. See wabrik seal wõib igast torust iseseltsi mehi wälja sülitada. (Naer paremal pool ja keskel). Ühel päewal tulewad sealt ametiühisuslased, teisel päewal on need iseseiswad, — nagu Kingissepp õieti ütleb — isesotsid, — kolmandal päewal kommunistid jne. Rhs. Jonas seletas siin ise ilustasi oma wäidetele wastu: las' meie walime aprillikuu keskpaigas ametiühisuste kesknõukogu ära, siis näete kumbal pool õigus; nii ei ole siis herra Jonas'e enese seletuse järele praegune ametiühisuste kesknõukogu mitte ülemaaline tööliste esitaja. Samuti seletab herra Jonas, et Karja tän. majas nr. 18 ei asu mitte ülemaalise tööliste organisatsiooni esitus, waid Tallinna ametiühisuste organisatsioon. Järelikult leian ma, et ühe linna ametiühisusi ei wõi eesõigustada rohkem kui teisi sellega, et walitsus neile asukoha rekwireerib, waid ülesanne neile ulualust leida on Tallinna linna omawalitsuse asi. Seal on ju praegu iseseiswatel ja kommunistidel oma tugew esitus, kes loodetawasti esimeseks mitte Rotermann'i leiwawabriku rahakassa kallale ei kipu, nagu seda mõned wolinikud on teinud, waid enesele ülesandeks teeb tööliste huwisid, samuti ka ametiühisuste huwisid, wastawalt kaitsta, ja eestkätt neile ulualust muretseda.

Rkl. A. Hansen (is.): Et käesolewal juhtumisel mitte päewakorras ei ole ametiühisuste liikumisest üleüldse rääkida, nagu herra Weiler seda siin siiski tegi, tahan ma puudutada ainult paari kohta ääremärkusega. Kõige pealt tahaksin ütelda, et kui otsida ametiühisuste liikmete

arwu vähenemise põhjusi, siis selles asjas kõige pealt tuleb pöörduda herra Purri ja siseministri poole. (Paremalt poolt: Kas Wanja on Purri agent?) (Naer). Siis tahtsin ma veel teiseks märkust teha äri- ja kontoriteenijate resolutsiooni kohta, mida herra Weiler siin ette kandis. Ma soovitaksin hra Weiler'ile waadata äriteenijate statistikat, siis ta näeb, kas seal liikmete arw tõusnud wõi langenud on. Mis siin tähendati Roter-mann'i leiawabriku kohta, siis oma poolt soovitaksin herra Weiler'ile selle üle wabariigi prokuratuuriga läbirääkimisse astuda.

Rkl. J. Allikso (kom.): Ma pean kõige pealt peatama komisjoni aruandja waite juures, et meil praegu makswa põhiseaduse järele olla warandus omanikkudele kindlustatud. Kuid tõepoolest jättis ta ütlemata seda, missuguste inimeste warandus kindlustatud on. Ma pean ütleva, et see on õige, et warandus on kindlustatud nendel, kes on sellest samast lihast ja werest, kui needki, kes siin praegu suurte lõugadega nõuawad, et töölised uulitsale saaks wisatud. Ja tõesti, nendel isikutel on kindlustatud warandus ja kõik õigused, kuid teistel mitte. Kui siin aga tahetakse rääkima hakata mingisugusest muust asjast, oletame, et näituseks tööliste elu parandamine oleks päewakorral, siis see komisjoni aruandja paneks selle oma keeles umbes nii ümber: et jah, waadake, praegu meie ei wõi hakata seda küsimust arutama, see on teie tööjõu müümine, mis teie ainukene warandus on, sest meil ei ole praegu veel normaalset ajad, waid on ikka erakorralised rasked ajad, meil on veel sõjaseadus maksmas jne. Ja, waadake, nendel, kellel paisuwad kukrud ja kõhud, kellel kaswawad pangad jne., nendel ei ole mitte erakorralised ajad, nendel ei ole kunagi sõjaseadus maksew. Seda, mis siin edasi toonitati, ei maksa praegu üleüldse puudutada, sest see on ju loomulik kodanluse seisukoht, kes teiste kurnamisest elab. Ma tahtsin siin aga rkl. Palwadre, selle adwokaat Palwadre kohta öelda, et omal õndsas ajal, siis kui wõim Saksa walitsuse käest, selle raudrusika käest, läks teise kätte, missugune raudrusikas hakkas siis maksma ja kes olid selle raudrusika kõigeparemad ja aktiivsemad toed, kui just sotsid. Sel ajal, selle raudrusika maksmapanemise teostamisel, sel ajal oli sotsiaaldemokraatiline Hellat siseminister. Ja tema nägi, kui ülemaaline töölisteorganisatsioon Karja uulitsal selles majas koos oli, et alust panna tööliste parema

seisukorra rajamisele, sel korral nägi tema, et raudrusikal on jällegi hädaoht käes, ja et meie oleme alati head Siioni-wahid olnud. Sellepärast tõttas ta usinasti kodanlusele appi. Ja meie teame mis oli tagajärg. Kui ehk tulewikus aetakse meid ametiühisuse majast wälja, siis meie selle ees ei kohku, sest meie oleme neile alati wõimaldanud seda Siioni wahiteenistust ja sellepärast loodame, et need herrad nii armulised on ja meile kolm politseinikku iga isiku kohta kaasa annawad.

Nüüd räägitakse siin, et sel ajal wabastati sõjawäest ametiühisuste juhatusliikmed. Tema, adwokaadi mõistus ei seedi seda nüüd ära, miks kodanlus teda enam ei tarwita. Ma pean tagasi minema veel ühe asjaolu juure: sel korral, kui seesama hra Palwadre töö- ja hoolekandeminister oli, sel ajal töötas tema wabrikutöölise wanematekomitee põhikirja niimoodi wälja, nii et see praegu ennast veel tunda annab. See põhikiri näitab selgelt, et kui hra Palwadre oleks tahtnud tööliste seisukorda lahendada, siis ei oleks ta mitte niisugust seadust wälja töötanud, waid oleks asunud tööliste põhikirja wäljatöötamisele. Sellest näete teie ise ära, missugune see nutmine on, mida nutawad sotsid, see on täiesti Siioni-wahi nutmine. Ja nii nagu see siia ajani on olnud, nii kestab see ka nii kaua edasi, kunni kodanlus nad eneste teenistusest täiesti lahti laseb. Sel korral, kui töörahwas wõimu oma kätte wõtnud ja kodanluse pukilt pühkinud, siis ei ole kodanlusel enam sotse tarwis, kui ta aga jälle natukene pinda enesele tahab luua, siis on tal jälle sotsisi waja. Aga nüüd kriipsutan ma siin alla, et töörahwas ei pane kunagi lootust sotside peale, see on kõigehirmsam nimi nende kõrwadele, mis kuskil kuulutatud on. (Wahelhüüe: Kommunistidele!)

Kui teie räägite ametiühisuse liikmete arwust jne., siis ma pean ütleva seda, et teil on ju wäga käepärast andmed selle arwu üle, sest siseminister Hellat teab wäga hästi, kui palju ta saatis inimesi kongressilt wälja. Siin edasi teadis keegi tööerakondlastest rääkida, et nii ja nii palju olla ainult liikmeid veel järel. No muidugi, oli ju omal ajal Tööerakond walitsuses ja wõimaldas tööliste „kõigeparemat“ käekäiku ja head elujärge jne., siis ka see tööerakondline walitsus wiskas sadamatehaste töölised uulitsale, ja üks ta siis pea teadma, kui palju seal töölisi oli. Hra Laidoner on ka üks „Ilmarise“ aktsiate omanik ja üks ta pea ka teadma, kui palju seal praegu töölisi wärawa taga. Sellest juba selgub, kus kohta on need töö-

lised sattunud sealt, kus nemad ennem leiba teenisid. Nad on saadetud otsekohe wärawa taha, mööda ilma hulkuma ja kuidas saab niisugune tööline, kellel mingisugust kindlat tööd ei ole, kes wahest Walga maakonda läheb enesele leiba otsima, kuidas saab niisugune Tallinna ametiühisuse liige olla. Ja kõik need põhjused, millest oleneb liikmete arwu kahanemine, need on otsekohe praeguse walitusreshiimi tagajärjed, ja seda ei saa tagasi lükata. Need inimesed, kes on kün-gastesse löödud, kes on maalt wälja saadetud, teie arwate, et selle wõrra oleks pidanud ametiühisuste liigete arw tõusma. Kujutage ette, et Tallinna ametiühisusel oleks praegu 21.000 liiget, kuna praegu ometigi peab oletama, et Tallinnas töötab kõigest 9 kuni 10 tuhat töolist. Kui nüüd räägitakse, et ametiühisuse liigete arw on sellepärast langenud, et walitsew poliitiline olukord ei wasta üleüldse tööliste ja isegi äriteenijate ametiühisus on kesknõukogust wälja astunud, siis pean ütleva: tõde, et neil ei olegi seal midagi teha. Meie endid imeda ei lase ja sellepärast ei ole neil, kes ennast imeda lasewad, meie hulgas midagi teha ja niisuguste ametiühisustega ühineda, nagu politseinikud, seda töölised ei tee kunagi. Töölised wõiwad ainult sel korral politseinikkudega ühineda, kui tööliste nii palju sõjariistu antaks, nagu neid politseinikkudel on. Mis puutub aga sellesse ametiühisusse, mis sel ajal oli, kui ametiühisuste ülemaaline kongress oli, mis 40.000 organiseeritud töolist esitas, sellest ajast saadik on need ametiühisused edasi olnud praeguse ajani, kus nad nii kaugele lõhutud, et seal wõib olla mõni sots ehk politseinik üle jäänud. Seal enam ei ole midagi teha. Tööliste arw on see, mis määrab ametiühisuste liigete arwu. Et tööliste arw selle demokraatlise wabariigi ehituse juures nii kokku on kiuwanud, et tõesti ei leita enam 15 priisööja kohta ühte töolist, siis on ka ametiühisuste liigete arw langenud. Kui näituseks räägitakse, et möödaläinud aastal on metallitööliste ühisusel olnud 3.000 liiget (ja mul on ka tõesti au olla selle ametiühisuse liige), selles ühisuses on tõesti seistud oma huwide seisukohal. Kongressi ajal oli ühisusel 3.000 liikme ümber, sellest ajast saadik hakkas alanemine, kui töölisi salkade kaupa hakati maalt wälja saatma, wangikotta sulguma jne. Isegi sotsid käisid kihutustööd tegemas ja ütlesid, kui teie hääletate walimistel kommunistide poolt, siis saadetakse ka teid maalt wälja. Teie sotsid käisite ka seal tööliste kongressil

kontwõöraks, kus 40.000 tööliste esitus teid kontwõörasteks nimetas ja rääkisite ka seal, et teie tööliste esitus olete, siis ei ole praegu see ka ime, kui siin räägite, et tööliste poolt nende esitajaks olete walitud, ja ette panete seda maja töölistele anda. Ma näen, et see ei ole üks kümnendik sellest wägiwallast, mida töölised praegu kannatawad. Töölised on nõnda paratamatu seisukorras ja nii kaugele maha surutud, et kui öeldakse nad wõiksid enda keskel nii palju raha kokku panna, et maja muretseda, — siis on see otsekohene hirwitamine. Töölised on kodanluse wõimu all ja nende ümber on 3, 4 kihti küll ratsa- ja jalawõimuseid ja sellepärast wõib kodanlus naerda ja hirwitada nendesamade tööliste üle. Tööliste ülespidamise keskmäär on arwatud 6.000 mk. kuus. Kui palju on aga neid, kes läbi aasta umbes 2.000 mk. kuus palka saawad, nii on iga tööliste pealt 4.000 mk. ära wõetud ettekäändel, et meil erakorraline aeg ja seisukorda wõimalik parandada ei ole. Praegu aga räägitakse nende waranduse puutumatuses, mida töölisteühisuse kasuks erakorralistel aegadel tuleks wõõrandada. Töölised saawad ikkagi oma wõitlust edasi jätkama senni kui teil ka enam mitte üht maja pole.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Rhs. Allikso arwas siin kõigeparemaks abinõuks eelnõu kaitseks sots.-dem. isiklikult peale tungida. Ma ei näe selleks mingisugust põhjust ja see asi pole ka sugugi tähtis selle seaduse arutamise juures. Kui siin Allikso kõneles, et töölised saawad oma wõitlust edasi jätkama sellest hoolimata, kas nad maja saawad wõi mitte, siis wõin ma juure lisada, et seda edukam saab teie wõitlus olema, mida vähem kommunistiline mõju. (Wahelhüüe: Öigus). Kommunistid arwawad ise, et sõna „kommunist“ mõjub hästi tööliste hulgas, kuid wastupidist näitab Riigikogu koosseis, kus sots.-dem. 18 on, kuna kommunisti kõigest 5. (Rkl. J. Allikso kohalt: Palju neid linna-wolikogus on?) See on ainult Tallinnas. Kui meie aga wõtame üle riigi töölised arwesse ja nimelt maatöölised, siis ei ole mitte kommunistidel ülekaal ja seda näitawad wäga hästi maakonnawalimised. Kusagil ei läinud palju kommunisti läbi, peale Tallinna. Kui kommunistid arwawad, et nemad need kõigeõigemad töölistekaitsjad on ja nende nimi töölistele kõigearmsam, siis pean ma ütleva, et see ei ole õige ja see küsimus on praeguse eelnõu arutamise juures täitsa kõrwaline asi. Kui Riigikogu katsub ühtlustada neid kahte

küsimust, nimelt tööliste ja kommunistide küsimust, siis võib see ainult selleks kaasa mõjuda, et otsus rohkem tööliste vastu kui poolt saab olema ja meie rühma seisukoht on nimelt niisugune, et waidluse all olew maja ei tuleks anda mitte üksiku partei tarwitada, sest ametiühisuse kesknõukogu on tunnistanud ennast kommunistlikeks rühmaks, waid tuleks anda tarwitada kõigile ametiühisustele ja ka keskühisustele ja selle maja walitsemine ning ruumidejaotamine ei peaks mitte olema kesknõukogu käes, kes wõiks kalduda poliitilisele alusele. Praegu on ta kommun. käes, kuid mõne kuu pärast võib olla mõne teise partei käes. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas Hellat tuleb jälle laiali ajama?) Ei, kommunistlikud ametiühisused jooksewad ise laiali. Peaks kindlasti wahet tegema partei wahel ja tööliste ühisuse wahel. Kui Riigikogu ise teeb wahet töölisteühisuste ja kommunistide wahel, siis on ülearune siin sõeluma hakata üksikuid poliitilisi parteisid. Küsimine seisab ainult selles, et kas maja wõõrandamise puhul töölisteühisused peawad ilma peawarjuta jääma wõi mitte ja seaduseelnõu on just sihitud sinna poole, et nad peaksid peawarju saama ja meie rühm toetab seda seadust, rääkigu kommunistid meie partei vastu, mis nad tahawad.

Rkl. J. Uluots (põl.k.): Austatud rahwasaadikud! Rhs. Anderkopp ühelt poolt, rhs. Parik teiselt poolt on täna küllalt üksikasjaliselt ära tähendanud need õiguslised puudused, mis käesolewal seaduseelnõul on. Sellepärast ei hakka ma siin eelnõu juriidilise külje juures enam peatama. Minul paistab aga väga tarwiline olewat weel ühe punkti juures peatada, mida kõigi nende pikkade kõnede peale waatamata tarwilisel määdul puudutatud ei ole. Ma arwan nimelt, et igal riiklises aktiil peab teataw otstarbe olema, mis jaoks teda tehakse, ja kindel ülesanne, mis selle aktiga kätte saada tahetakse. Nende seletuste peale waatamata, mis siin pahe-malt poolt tulnud, ei ole ma siiski kindlaks suutnud teha seda riiklist otstarbet, mille eest wõideldakse siin nii pikalt ja laialt. On seletatud, et tööliste huwid ja kasud kirjutawad ette selle maja ülewõtmise, kuid ma arwan, et mängus on mitmesugused teised põhjused. Teie teate, et meil tegemist on ühe teatawa mõtteilmaga, mis igal puhul toob oma plaanide kaitseks head ja halwad juhtumised ette. Mina tahan nüüd küsida: kas on need tõsised töölistehuwide kaitsjad, kes siin täna

kommunistide ja ka iseseiswate sotsialistide näol seda eelnõu kaitsewad. Kas on need parteid senni meie tööliste huwisid ka tõesti kaitsenud? Kui meie oma riigi olemasolu lühikesesse ajalosesse tagasi waatame, siis näeme, et siin kommunistide poolt, meie tööliste seisukorra parandamiseks samme astunud pole. Teie teate, missuguse hoo ja waimustusega töölistes oma poolehoidu awaldasid 1917 a. ja 1918 a. algul nendesamadele kommunistidele.

Meie teame, kuidas siis toimetati nendesamade hüüdsõnade ja lipukirjade all. Meie teame, kuidas tol ajal needsamad mehed, sellesama partei esitajad, needsamad kommunistid meie töölistega talitsid. Mina ei taha rohkem meele tuletada, kui ainult ühte ja wiimast episoodi, seda „luige laulu“, millega kommunistid oma tegewuse meie riigis 1918 a. algul lõpetasid. Teie teate, mis siis sündis. Siis oli meie kommunistidel teada, et mitte keegi teine ei tule meie kodumaale, kui sakslased. Aga mis nad kõnelesid töölistele siis? Nad rääkisid, et mingisugused walgekaartlased, mingisugused kodanlased need on, kes tulewad töölisi rõhuma. Teie teate, missuguseid lendlehti laiali laotati, missuguseid kõnesid peeti, kirikudki wõeti seks otstarbeks tarwitusele, et aga töölistele seda mõttekäiku omaks teha. Kes nõrgemad olid, läksid ka kaasa ja teie teate, mis nende saatuse oli. Neid tapeti, neid häwitati ja nendega käidi ümber, nagu meie maa kodanikkudega ümber ei oleks pidanud käidama. Kes kutsus töölisi sinna surema. Ma ütlen, needsamad kommunistid, kes täna siin tööliste nime iga teise ja kolmanda sõna järele tarwitawad.

Edasi teame meie, et needsamad kommunistid olid need, kes Bresti rahulepingus meie maa okkupatsiooni wägede kätte andsid. Ma ei taha pikemalt selle okkupatsioonija olukorra juures tööliste suhtes peatada, siin võib üht- ja teistwiisi arwata. Nii palju kui mina olen kuulnud, ei ole tööliste olukord hea olnud. Mina küsin: kes sanktsioneeris selle okkupatsiooniaegse olukorra? Need samad kommunistid, kes tööliste eest siin igal võimalusel esineda armastawad. (Pahemalt poolt: Maaliidu keeled polnud sel korral sugugi wähem tegewuses). (Juhataja: Riigikogu liige Uluots! Arwan, et sel mingisugust sidet ei ole praeguse päewakorra-punktiga). Ma ei taha mitte meie austatud juhatajaga waidlusse astuda, kuid ma arwan, et see sisuliselt seotud on sellega, mis päewakorras on. Kui on tarwis aru saada, kuidas need

inimesed tööliste huvisid kaitsewad, siis saame seda faktide abil näidata, mitte muul teel. On tarwis ajaloo walgustust meie kommunistide tegewuse peale heita. — Ma tahan järgmise asjaolu peale tähelepanu juhtida: senni ei ole meie töölised kommunistide poolt ühtegi headust saanud. Meie teame, et ühes Eesti riigi algusega tööliste kätte maja anti, millest praegu kõneldakse.

Sellest näeme, et töölised olid Eesti riigi poolehoidjad ja neil oli ka riigist kasu selles mõttes, et nemad omale maja said. Edasi kujunes aga asi hoopis isesuguseks. Kõige pealt heideti wälja sellest majast meie sotsiaaldemokraatliste ringkondade element. Mina olen nendega palju waielnud ja pean tunnistama, et ma wahest nende arwamistega sugugi nõus ei saa olla. Ühte asja pean siiski tunnistama, et nemad 90° kangemad tööliste kasude kaitsjad on, kui kommunistid. (Üleüldine naer pahemal tiival). Teada on aga, kui tõsisemad tööliste huwide kaitsjad töölisteestitusest wälja heideti, siis ametiühisustes liikmete hulk ikka wähenes ja Tallinnas koguni wähe liikmeid järele on jäänud. Tähen dati, et sotsid sel puhul wäga kurwameel sed olla, mina näen aga, et sots.-dem. wõrdlemisi rõõmsate nägudega siin on. (Naer). Üks asi on selge, töölised ei ole oma kasude kaitsjatest mitte aru saanud. Kord jäid nende esitajateks iseseiswad sotsialistid, wiimasel ajal aga on selgunud, et ka needki on sunnitud olnud taganema. Praegu nimetatakse tööliste esitajateks ainult kommuniste ja, wõib olla, äärmisi sotsialiste. Nõnda siis kõigest sellest, mida ma walgustasin, kui ka muust wõib aru saada, et kommunistid tõsised tööliste kaitsjad meil Eestis ei ole. Mina aga tahaksin ka wäljamaad arwesse wõtta. On olemas üks wäga suur sotsiaalne katse, üks suur eksperiment, kus tööliste kasusid tahetakse kaitsta neilsamadel põhimõtetel, nende samade retseptide järele, nagu meie kommunistid ja nende poolehoidjad erakonnad soowitawad. Sarnaseid katseid tehakse kommunistlisel Wenemaal. Meie teame aga, missuguses seisukorras on Wenemaa tööline. Miks nemad mässawad siin ja seal? Miks Wenemaa on sunnitud neid sõjariistadega rahustama? Seal on ju kommunistiline walitsus. Nähtawasti asub see walitsus weel suurema püssirohu-tünni otsas, kui Eesti walitsus. Ma ei hakka rääkima neist maaaladest, mis kommunistiline walitsus on sunnitud olnud ära andma. Riiklist headolu Wenemaal mitte ei ole,

selle peale vaatamata, et kommunistid maapealsest paradiisist jutustawad. (Rkl. A. Hansen kohalt: Kui Uluots ühtejoont oma pasapulbrit sinna sisse saadab!)

Juhataja K. Wirma: Hra rhs. Hansen! Palun mitte sündmata sõnu tarwitada. Kutsun Teid korrale. (Rkl. A. Hansen: See ei ole sündmata sõna, waid harilik ütetus).

Ma palun minuga mitte waielda. (Rkl. A. Weiler kohalt: See inimene näikse sõnnikuwedamisega tegemist teinud olawat.) Ma palun rahwasaadik Weileri, mitte sündmata ütelsusi tarwitada. Kutsun Teid korrale.

Rkl. J. Uluots (edasi kõneledes): Kuna asjaolud niisugused on, et meie iseseiswad ja kommunistid nii iseäralise ägedusega end tööliste huwide kaitsjateks pakuwad, tööliste firmat tahawad omandada, igal pool seda lipukirja üles püüawad seada, siis küsin ma: mispärast seda tehakse? Mispärast seda tarwis on? Minu arwates on töolistemaja küsimus ainult wäike lüli sellest, millega kommunistid siin ja ka mujal esinewad. Ma arwan, et ei saa seda küsimust otsustada, kui siinjuures õiget seisukohta ei saa wõtta; peab ikka nõnda asja wõtma, et teda waadates selge seisukoha wõiks omandada.

Mispärast on meie kommunistidel iseäraline sitkus ja püsiwus oma mõtteid laiali laotada ja ennast tõsisteks tööliste kasude kaitsjateks tembeldada? Ma arwan, et praegusel juhtumisel peab kahte asjaolu kõige pealt konstateerima. Ühest küljest on teada, et praegusse töolistemajas on elama asunud töölisteühisused, kes on kolmanda internatsionaali põhimõtted omaks tunnistanud; teiselt poolt tean ma, et kolmanda internatsionaali peajaam, tema peastaap asub Moskwas, ja tema osakondade wahel, mis eemal, peab ometi ühendus olema. Ja kui ma selle juures eksin, siis wõib seda ümber lükata, aga kolmanda internatsionaali põhimõtted lubawad mul seda oletada, ja ma olen selles kindel, et on olemas kindel ühendus Moskwa ja nende Riigikogu liigete wahel, kes pahemal pool istuwad. (Wahelhüüded pahemalt poolt: üle ilma on töölised ühenduses). Mis puutub terve ilma töolistesse, siis ei ole need mitte kõik kolmanda internatsionaaliga ühendatud ja weel wähem on seda ka Eesti töölised. Ma arwan, et see on esimene asjaolu, mis selle maja rekwireerimise juures tuleb tähele panna. Teine järgneb juba sellest, et meie teame, kuidas Wene

riiklus juba wanal tsaariajal ennast püüdis laiali laotada; ja meie näeme, et seda katsutakse ikka edasi teha, ka kolmanda internatsionaali poolt. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Kuidas Balti parunid ennast laiali laotasid). Teie talitate täiesti niisama, wõtate ainult kepi teisest otsast kätte ja teete sedasama. Nõnda siis arwan mina, et siin ei esine mitte nõndanimetatud tööliste huwide esitus, waid see on väljaspoolt sisse kaswanud, selle juured ei ole mitte Eesti mullas, ei ole mitte siin, waid ainult oksad ja ladvad puutuwad siia, aga mahl ja elujõud tuleb kuskilt mujalt. See on minu arwates täiesti kindel, ja seda minu oletust kinnitab ka see asjaolu, mis täna siin ette on toodud, nii kommunistide, kui ka sotsiaaldemokraatia esitajate poolt ja nimelt, et meil kunni praeguse ajani tegemist on töölisteühisuste liikmete arwu wähenemisega. Millega seda seletada? Minu arwates sellega, et meie kodanline riigikord tööliste huwisid paremini kaitseb, kui mõni teine kord, kõigewähem küll kommunistline kord. (M. Martna: Nüüd lasksite linnu maha). Minu arwamine on, et töölised igapäew ise seda lindu söowad ja sellepärast on ka nad rahuliseks jäänud, on oma usalduse kaotanud oma nõndanimetatud eestwedajate wastu, nende wastu, kes ennast eestwedajateks nimetawad. See on üks asjaolu. Teiseks tahan mina kõigi tööliste kaitseks wälja astuda. (Naer pahemal tiiwal). Teie olete naeru asjus sagedasti paremale tiiwale etteheiteid teinud, kuid Riigikogu ei ole kunagi mürawamat naeru kuulnud, kui täna, kui ma tööliste huwidest tahtsin kõneleda.

Ma olen nimelt kindlas arwamises, et meie töölised oma suures massis, oma suures hulgas on siiski patriootilised ja meie riigist lugu peawad, mitte ainult ideelises mõttes, waid et meil maksew kord neile kasulikum on, kui miski teine riikline kord, ja seda asjaolu arwesse wõttes on nemad otsusele tulnud töölisteühisustest lahkuda. Ma arwan, et ainult sotsiaaldemokraatidest töölistele weel mingit kasu wõib loota, kuid ka see on kahtlane küsimus, kuid kommunistidest ei ole neil mingit kasu loota. Teie wõite selle üle hirmu tunda, wõite ka töölisi kihutustööga oma poole wõita, kuid see on siiski lõpulikult täiesti asjata, sest ma loodan meie tööliste targa arusaamise ja selge mõistuse peale, et nad aru saawad, mis neile nende eneste huwid ühelt poolt, ja riiklised kasud teiselt poolt ette dikteeriwad, ja töölised nõuawad teilt teistsugust ülespidamist ja

teisi elukombeid, kui teie oma eestwedamisega neile olete awaldanud. Kui inimest, hindan ma töolist wäga kõrgelt. (Wahelhüüde kommunistide pinkidelt: Kas hakkate neile panku asutama?) Kuidas teie ütlesite? Mis puutub minusse, siis olen ma töölistega küll seltsis elanud, nendega läbi käinud ning ei ole ühtki riiki, kus tööline riigi elus suurt osa ei mängiks. -- Ma arwan, et meie riik, nii palju kui tema üldine majandusline olukord praegu paraneb, ka tööliste huwide rahuldamise peale edaspidi sel määral täit rõhku wõib panna, ning ma usun, et meie riik selleks paranemiseks ka oma poolt palju kaasa on aidanud ning sedawõrd muutub ka tööliste elu lahedamaks. Ma ei kahtle selle juures, et ka töölised peawad oma huwisid kaitsma, et riigil tuleb tööliste eest hoolt kanda, kuid nad peawad neid kaitsma teatawates raamides, ja riikline arusaamine dikteerib ette, kui laiades ehk kitsastes raamides see peaks sündima.

Edasi arwan mina, et kõige selle põhjal tuleb ka kõigi teiste rahwaklasside eest samal määral hoolt kanda, kui tööliste eest; peab wastu tulema ka teistele kutsehuwidele; kõike seda tunnistan mina õigeks ja arusaadawaks. Selle põhjal, mis ma siin kõnelesin, pean ma tunnistama, et selle maja rekwiisitsioon, millest täna jutt on, mitte nende huwidega kokkukõlas ei paista olemat, kuna eelnõu ettepanijate eneste seletuse järele töölised sealt juba osalt eemale on läinud, sest nagu kuulsite, ei taha töölised sellest liikumisest üldse enam osa wõtta, sest et see üksikute eestwedajate eriasjaks on tehtud; kõik need asjaolud näitawad, et siin mitte tõsiste tööliste huwidega tegemist ei ole, waid millegi muuga. Mina arwan, et kui meie töölised kindlalt oma huwide kaitsmisel seisukoha omandawad riiklises arusaamises, siis ma arwan, wõib ja saab töölistele rohkem wastu tulnud, kui see praegu wõimalik on. Sest kellele antakse maja — maja antakse III-dale internatsionaalile, antakse sellele, kes igapäew hirmutab, et Eesti riik saab ära häwitatud. Ma arwan, nüüsgust riiki ei leia teie kuskil maa peal, kes enese häwituseks kaasa aitab, enesele oda rindu löömiseks pesa loob. Meie teame, et juhtumised on olnud, et Leninile ja tema poolehoidjatele anti 1917 a. Peeterburis Kscheschinskaja palee, aga meie teame, mis selle järeldus oli. Nõnda talitada ei wõi.

Mina isikliselt arwan, et meie sotsiaaldemokraadid ja eriti meie kommunistid ei ole selleks seda ettepanekut teinud, et seda

wastu wõetaks, waid need ettepanekud, mis senni tehtud, on rohkem demonstratsiooni- tehtud, et kihutustööd teha, et kibedat meeoleolu luua ja ärewust ellu kutsuda, ja kui on ärewus ja kõik need juhtumised olemas, siis katsutakse seda ära kasutada. Kui tahetakse küsida, et mille peale ma põhjendan oma ütlemise, siis wastan: nõnda on harilikult ikka tehtud, nii hästi praktiliselt kui teoreetiliselt teatawa partei poolt. Nii siis, ma arwan, et tööliste huwide eest meie riigil tuleb hoolt kanda, kuid maja rekwisitsiooniga ei saa nõus olla sel põhjusel, et mitte — nõnda ütelda — meie kommunistidele head meelt teha, nendele wõileiba ette kanda, kuna nad täielikult meie riigi wastu on. See on ühelt poolt. Teiselt poolt arwan ma samuti, nagu eelkõneleja, et siin kogukondline omawalitsus peab appi tulema meie töölistele, kes tõesti oma kutsehuwisid tahawad kaitsta ja riiklisel alusel seisawad. Nendele aga, kes meie riiki eitawad, neile ei wõi anda sellepärast, et need ei ole meie riigi seisukohalt omale teguwõimulisi esitajaid walitud, waid need isikud rõhuwad tööliste huwisid alla. Mina oma rühma nimel toetan sellepärast komisjoni ettepanekut ja loodan, et see ettepanek wastu wõetakse. (Kiiduawaldus paremal pool.)

Rkl. J. W a n j a (kom.): Meil on nüüd siin õieti asjast hoopis kõrwale kaldunud ja mindud partei wahakordade arutamisele. Ma ei tahaks selle juures küll peatada, kuid kui just soowitakse (Wahelhüüded paremalt poolt: Ei soowita!), siis puudutaksin ma ka oma poolt seda. Nimelt siin wiimane kõneleja oli wäga äge selle üle, et maja antawat kommunistidele ja kommunistid tahtwat seda maja. Ei, mitte sugugi. Olgu üsna rahulikud; ja kommunistid parteid praegu ei olegi üleüldse. (Rkl. J. Uluots kohalt: Aga kes teie olete?) Kui meie oleme, siis meie oleme endid siin, Riigikogus, kommunistlikeks rühmaks nimetanud, aga ametiühisused ei kuulu ühegi partei alla otsekohe ja kui teie arwate, et see üleliigne on, et töölisel mitte kommunistlike partei poole ei hoiata ja see mitte õigus ei ole, kui seda öeldakse, siis, mu herrad, olge nii lahked ja töötage nii, et töölisel hoiaks teie poole, tulge nende huwidele wastu. Kuid kas leiduks nüüd üks tööline, kes kuuluks maaliitlaste parteisse ehk Tööerakonna parteisse, wõi hoiaks nende poole. (Rkl. J. Uluots kohalt: Hoitakse ka!) Ja kui seda oleks, miks nemad ei taha siis mitte walitud olla ametiühisuste juhatusse. Ja kui teie ütlete,

et kesknõukogu töötab nii, et tõrjub ametiühisuses olewad töölisel ametiühisusest ära, kuid ometi ei wõeta kedagi liikmeks wastu parempoolsetest erakondadest, siis tooge üks näitus mulle ette, et missugune tööline on tagasi lükatud, kui ta on tahtnud ametiühisusse astuda, ja ütlege üks ametiühisus, kes on tagasi lükatud. Kesknõukogus on 23 ametiühisust, need ametiühisused on selle keskkoha alla registreeritud, ja kui siin on öeldud, kommunism olla wäljast sisse toodud — mitte sugugi, just seesama kodanliste ühisuste enamuse taktika on esile toonud, et töölisel hoiawad kommunismi poole; selles olete süüdi just teie, et teie sel ajal, kui teil abi tarwis ja toetust oli, igapidi wastu tulite, kui teie kapitaali surwet oli tarwis tööliste üle maksma panna, ja missugused olid siis teie lubadused, kui teie seal töölistele silmi tegite, aga nüüd mitte enam nõnda edasi ei tööta. Kuidas teie siis palka maksite, nagu töölisel nõudsid — nõuti 18 mrk. päewas ja saadi ka, aga nüüd lähete teie selle peale üle, et teil on wõim kindlustatud, teil on nagaikamehed, ja soomusdiwis seljataga, ja nüüd asute sel seisukohal, et tööline igal pool, kus ta ka on ja kui tema mingisuguseid nõudmisi ette paneb, need tagasi lükatakse ja mitte ei saa seda tunnustatud. Waadake, see selgitab asjaolu, ja see on kommunistid siia tondiks toonud.

Teie ütlete, — seal on kommunistid enamuses. Ma ei saa aru, missugune süü on seal, kui töölisel ühesuguseid huwisid tahawad kaitsta. Ja kui teie ütlete, et kommunistid seal on, siis eksite teie ju oma ütelsele wastu: kui oli kuskil pool, nagu maakonnanõukogu walimistel, töölisteühisustel nimekiri, siis ükski kodanlike erakonna häälekandja ei ütelnud, et see on töölisteühisuse nimekiri, waid öeldi — kommunistide nimekiri; nii mõistate teie ise iga töölist kommunistiks, ja mis teie siis nüüd nurisete, et nad kommunistid on. Loomulikult teete teie ju wäga selgeks, et iga tööline peab kommunist olema ja on, ja nüüd kus kommunistid seal enamuses on, ei wõi teie neile sellepärast mitte maja anda. Töötage siis nii, et kommunistid teie poolt oleks; ja kust wõtaksite teie need töölisel, et seal mitte kommunismi poolehoidjaid ei oleks, kust wõtaksite neid töölist, kes teid ametiühisuste juhatusse waliks, kust wõetakse üleüldse tööliste hulka selle waatega mehed, nagu teie olete, kesknõukogu ehk ametiühisuste juhatusse. (Rkl. M. Bleiman kohalt: Laske endid wälja kurnata, küll siis walitakse!)

Siin toodi ette wiimaks sellest Wene-maa mässust, et see olla just töolistewõimu tagajärg, et mässud siin ja seal on. Mina aga ütlesin teile juba esiteks, et teie tööwili on see, mis Kroonlinna all sünnib. (Naer paremal pool.) Teie olete need, kes Wictor Tschernoff'i siia töid ja põhja-armeelaste bandesid kokku kogusid, kui siin mõni päew tagasi põhja-armeelased siniste ja kuldsete pagunitega käisid. (Wahelhüüe paremalt poolt: Kus kohal!) Siin Tallinnas, uulitsatel, ja ümber piirasid töolistemaja, ja käisid waatamas, kuidas töölisi wälja tõsta, et siis kui nad Wene-maale pääsewad, ka seal töölisi wälja tõsta. Selle jaoks lasksite Tschernoff'i siia ja sellega ühenduses on ka töolistemaja ärawõtmine ja mobilisatsiooni wäljakuulutamine. Teie lootsite kätte saada oma wõimu, kuid see läks teil nurja, ja teie ei saa seda. Teie saate näha, et selle wägiwalla, mis teie tahate töörahwa üle maksuma panna, saab teile töörahwas kätte tasuma.

R k l. K. A s t (sd.): Selle küsimuse arutamine on rohkem sõnawõtmisi wälja kutsunud, kui esialgu arwata oli. Mina tahtsin nüüd lõpuks sõna wõttes, wastata kõige pealt rhs. Uluots'a küsimise peale: missugune riikline otstarb oleks töolistemaja asutamiseks? Kui teie selle küsimuse peale tahate wastata ainult tänasepäewa seisukohalt ja nii, nagu Pöllumeeste rühm seda esimeses jões üles on wõtnud, siis muidugi ei ole selle maja sekwestreerimisel mingisugust riiklist tähtsust. Nii kitsalt seisukohalt ei wõi aga selle küsimuse peale waadata. Sellest seisukohast wälja minnes, et töölise organiseerimist kultuurilisele alusele seada, on see küsimus väga tähtis ja see on asjaolu, mida hindama peab.

Teie teate ju väga hästi, auwäärt maalilised, et ka kapitaali huwi selles seisab, et klassiwõitlus mitte ei oleks rööbastest wäljalöödud kiirrongi taoline, mis kiirelt jooksis ja siis äkki seisma jäi. Töölise klassiwõitluse peab läbi mõeldud olema oma wõitluswiiside poolest ja seda ei saada mitte kätte maadel, kus töolisteliikumist surutakse ja kus riik ja kogukonnad äärmise waenuga waatawad töolisteliikumise peale. Kuiwõrd inetud nähtused töolisteliikumises ilmsiks tulid, seda wõisite teie Itaalias umbes 20—30 aasta eest näha, kust muu seas ka pärit on see kuulus sõna „sabotash“, mida praegu täitsa walesti tarvitatakse. Seal olid need nähtused igapäewasteks, et töölised streigi lahutipuhkemisel wabrikuid ja masinaid lõhkusid jne. Uuem praktika aga näitab, et

küsimusi nii töölise, kui ka tööandjate poolt kokkuleppe teel katsutakse lahendada. Inglismaal, kus töölised väga hästi organiseeritud, ei tule juhuslikku streiki, mis meil pea igapäewane nähtus on, pea-aegu sugugi ette. Kui klassiwõitluse seisukohalt käesolewa küsimuse peale waadata, siis ei ole mitte raske riiklikku otsarbet üles leida.

Herra Uluots'al on õigus, kui ta ütleb, et sellest Eesti töolisteliikumisele väga wähe kasu oleks, kui meie nõndanimetatud töolistemaja annaks Tallinna ametiühisuste kesknõukogu kätte. Meie rühma esitaja, kes meie seisukoha käesolewas küsimuses ette kandis, seletas väga hästi, et meie ei nõua ka seda ja ei toeta ka mitte seda nõudmist, et maja antaks Tallinna ametiühisuste kesknõukogule. Sellest majast, mis on ette pandud wõrandada, peab töolistemaja asutatama, nii nagu teisteski maades töolistemajad leiduwad. Kõige parem oleks muidugi, kui töölised ise saaks sarnase maja rajada, nii nagu meie teame näituseks Berliinis olemat; seal on tõesti suur töolistepalee. Ka Soomes on suur maja tööliseühisusel. Ma ei kahtle ka mitte, et Eestis kord sarnane töolisteloss saab üles tõusma. Nii kaua aga, kui neid wõimalusi mitte ei ole, ja nii kaua, kui meie tööstusolud weel väga halwad on, nii kaua ei suuda meie töölised endale sarnast suurt maja üles ehitada ja sellepärast peaks meie kogukond, samuti riik sarnase maja saamiseks wastawaid samme astuma.

Praegune maja on selleks väga sünnis ja on pikemat aega ametiühisuste käes tarvitada olnud. Ei tea nimetada Tallinnas teist maja, mis rohkem oleks sünnis töölise organisatsioonidele, kui maja Karja tänawal nr. 18. Seal on wõrdlemisi õige palju tube ja on ka kaunis ruumikas saal, peaaegu niisama suur, kui Riigikogu istungisaal. Kui seal tarwilik remont teha, siis saaks sellest õige kena maja ja riik saaks tema wõrdlemisi soodsate tingimistega kätte. Seal juures ei saaks see maja mitte töölisele pärisomanduseks, waid jääks ikkagi töö- ja hoolekandeministriumi walitseda. Ma julgen, austatud herred, tõendada, wõi usku ja lootust awaldada, et meie töolisteklass sellest majast tulewikus weel mitte rahuldatud ei ole. See maja jääb tal tulewikus ilmingimata kitsaks, kui Tallinnast, nagu loodetakse, suurtööstuse linn tuleb. Siis ei mahu meie töölise organisatsioonid mitte sellesse majja. See maja oleks riigi maja ja riik oleks sunnitud uut maja ehitama ehk töölisele selleks kogukondade ehk riigi poolt abi

andma. Siis võib riik seda maja, mida praegu tahetakse töölistele anda, teisteks, otsekoheses mõttes öeldud riiklisteks huvideks tarvitada. Nii, et kui teie tunnistate ainult seda, et klassiwoitlus kultuuriline nähtus on ja et klassiwoitlus paratamata nähtus on, siis ei tohiks teie mitte just praegusele maja riigistamisele vastu olla. Ise asi on muidugi, kui teie tahate asuda sellele seisukohale, kus muuseas töökaitseküsimusest aimugi pole, nagu meil mitmel puhul selgunud on. Kui teie sellele puht eitawale seisukohale asute, siis saate teie muidugi vastu kõnelema, aga ma arwan, et vähemalt Põllumeeste rühma juhtidel ei peaks sarnane eitaw seisukoht kohustatud ehk sunnitud olema. Ärge toetage ennast nende hulkade peale, kes teie poolt on hääletanud. Selle summa hulgas leidub sarnaseid wärskeid tõusikuid ja teiseks jälle maamehi, kes klassiwoitluses üldse suurt kurja näewad. Nende peale pole tarwis toetada: ega tulewiku arwamine ikka nende meeste tarkuse kohaselt ei tule, waid tulewiku arwamine on tingitud elust enesest.

Ka see on teatud seisukoht, kui siin herra Uluots, Põllumeeste rühma esitajana arwab, et meie demokraatlikes riigis tööliste seisukord sedawõrd heaks on muutunud, et nende organiseerimise jaoks isu ja tarwidus puudub. Kui herra Uluots sarnase märkuse tegi selleks, et näidata, nagu kahelt poolt siin ette toodi, kuidas praegused ametiühisuste organisatsioonid lagunenud, siis peab ütleva, et auwääriline Põllumeeste rühma esitaja oma seletusi ise mitte õigeks ei pidanud. Temale, kui ajaloolasele, ei tohiks ka majanduselu nähtused mitte päris tähelepanemata olla ja tal on arwatawasti weel meeles see asjaolu, et weel Wene walitsuse ajal 1912—13 a., mida tööstusele wõrdlemisi soodsateks aastateks võib pidada, Eesti proletariaadist, mida tol korral muidugi Wene proletariaadi hulka loeti, kes Wene proletaarlastega ühenduses oli ja nendega ühesugustes tingimistes elas, oli 50% — mitte just täpipealselt, aga ligi-lähedalt — halwemates majanduslikes tingimistes, kui Ameerika proletariaat. Sõjaajal aga ja ka praegu on meie tööliste igapäewane elatist минимум, nagu meie weel mäletame, 30% wõrra langenud tolle vastu, mis oli 1912 ja 1913 a. Praeguse silmapilgu jaoks ei ole meil enam tarwilikka andmeid käepärast, nii et ei tea mitte tõendada, kuidas praegu oleks elatistminimumi langemise protsent, wõrreldes normaalaegadega. Aga kartma peab küll, et see protsendiline elatist

tistminimumi tasapind wõrreldes 1919 a. sügisega weelgi langenud on. Muuseas oli tänawu talwel puu ja üldse kütteküsimus töölistele suureks raskuseks. Edasi ähwardab korteriküsimus sama raskeks minna. Kui teie, austatud herrad tööerakondlased, tõesti waewaks wõtate uusi seadusi selles mõttes, mis praegu on, weel parandada nii, et üürihinda tõstetaks 50-kordseks markades, wõrreldes sellega, mis enne makseti rublades, siis teadke, et meie linnade proletariaat lüüakse niiwõrd armetusse seisukorda, et talle wististi jääb järele ainult 30% elatistwoimalusest, mis tal oli harilikul ajal. Kas see kuidagi kasulik oleks riiklikes suhtes, seda, austatud herrad, ei tea. Nemad ei wõta waewaks seda tõendada ega selleks põhjendusi tuua.

See ei anna weel mitte põhjust organisatsioonide lagunemisele ega ka oletamisele, nagu oleks meie riigis töölised sedawõrd organiseeritud, et enam tarbet ei ole endid organiseerida. Sellel peab teine põhjus olema. Selle põhjuse hindamiseks oli hra Uluots'a kõnes palju momente — sarnaseid, mida mina mitte lahendada ei saa. Mina selle küsimuse juures muidugi peatada ei taha; ühe asjaolu peale tahan ma aga näidata, ja see on järgmine: 1919 a. ja 1920 a. esimesel poolel pandi meie riigis väga palju juhuslikka streike toime; kahjuks ei ole mul statistilisi andmeid käepärast. Iseäranis rohkesti pandi protestistreike toime, peaaegu igal kuul, mis sugugi ette korraldatud ei olnud ja missuguste seas ei wõi nimetada rohkem kui ühtainust, mis oleks läbi wiidud. Teistes maades, kus töolistewoitlus on seatud tööpoolsest klassiwoitluse alusele, on korraldatud iga juhusline moment ja iga wastutuseta toimetamine juhtide poolt. Nendes maades sarnaseid streike ei tunta, seal pannakse toime hästi läbinõeldud korraldatud streik ja kui kaotus tuleb, siis on vähemalt wastupidamine suur olnud. Streik on möödapääsemata woitlus ja nii kui iga woitlus, ei pea ta mitte igapäewaseks nähtuseks saama. Iga nurjaläinud streik annab tööliste organisatsioonile hoobi. Kui nüüd tööliste taktika selles on seisnud, et streike kaotusest kaotusele wiia — ühest õnnetumast streigist teise langedes, siis pole mingi ime, kui üheainsa kuu jooksul Tallinna ametiühisuste kesknõukogu alla koondatud liikmete arw 40% wõrra wähenes. Praegu ei ole teie mingil juhtumisel proletariaadi esitus ja kui teie seda weel räägite, siis määrte ainult omale sarnast rohtu südame peale, mis

wõib silmapilguks walu sumbutada, aga mis teile terwist ei too.

See on see põhjus, miks ei tohi maja anda Tallinna ametiühisuste kesknõukogu kätte, sest tarwitatakse seda maja liig kurjasti. Kuid ma pean sedasama ütleva, mida ütles meie fraktsioonist seltsimees Palwadre, et selles küsimuses peab ära eraldama kommuniste töölisteklassist. Kommunistid ei ole mitte enam tööliste klassi esitus, ega juhatus, ega saa seda mitte olla, sest 1.000—1.500 liikmega ei esitata mitte töölisteklassi. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kui palju sots.-dem. on?) Kui palju sots.-dem. liikmeid on, seda teie wõite teada, sest see on partei enda nimekirjas, kui palju aga ametiühisuse liikmeid on, seda meie ei tea. (Rkl. J. Allikso kohalt: See on awalik asi). No jah, eks olge ettevaatlikum selle awaliku asja misega, sest teie olete seda awalikku asja põrandaaluse mõttega ajanud. (Rkl. J. Allikso kohalt: Kas sellepärast teie saatitegi ametiühisuse kongressi laiali?)

See on ebatõde, kui teie arwate, et selle maja käestwõtmisega kommunistidel pind juba jalge alt oleks ära löödud. Ei, kommunistid jääwad alles ja püsiwad veel kaua, sest kommunistid ei ole mitte liiks huwitatud sellest majast, sest et neil enam töölisi ei ole, keda nad sinna maija paneks. Seal majas olla palju, kuidas neid nüüd nimetas rahwaes. Wanja, — wist nuuskurid. (Hüüe keskel: nuhkurid) juba sellepärast ei wõi seal puhtkommunistilised organisatsioonid ja põrandaalused asuda. Seal käiwad ainult meie auwäärt kaasriigikogulased aru andmas ühel ehk teisel puhul. Ega siis need kommunistilised organisatsioonid muidugi seal ei asu, waid leiawad teise korteri oma põrandaalusele tegewusele. Selle maja käestwõtmine ei tähenda põrandaaluste häwitamist. Kuid see motiiv ei keela veel maja ärawõtmist seaduse alusel, ta tuleb ikka riigile wõõrandada ja töö- ja hoolekandeministerriumile edasi anda, et sinna maija paigutada tööliste ametiühisusi.

Tallinna sadamatöölised tegid otsuseks wälja astuda Tallinna ametiühisuste kesknõukogust, kes läks üle 3. internatsionaali alusele. Kommunistid, muidugi, hakkasid uut sadamatöölise ühisust asutama ja wõib olla said 15—20 pead kokku, kes siis, muidugi, ametiühisuste kesknõukogusse paigutakse, aga endine sadamatöölise ametiühisus ei pääse sinna maija. Kuid nende inimeste peale on tarwis ka mõelda. Niisama on teatawasti raudteelaste liidul praegu 5.000 liiget, tähendab,

palju rohkem kui Tallinna ametiühisuste kesknõukogu ümber on koondunud. Lugu on nii, et wormi poolest seisab Tallinna raudteelaste liit ametiühisuste kesknõukogu juures, kuid tegelikult tema ei kuulu mitte 3. internatsionaali meeste kilda, nende istumistest osa ei wõta ja arwatawasti lähemal raudteelaste kongressil astuwad nad seal hoopis wälja. Ma arwan, et sellel 5.000 Eesti proletarlasel on rohkem huwi Karja tänawa maja peale, kui nõndanimetatud Tallinna ametiühisuste kesknõukogul. Ma pean ütleva, et raudteelaste organiseerimine on ka üheks eeltingimiseks raudtee korralikule funktsioneerimisele ja kui riik tahab raudteelasi hinnata, siis ei wõi temal selle wastu midagi olla, et nendele töölistele maja antaks. Mul ei ole kahjuks kõigi ametiühisuste nimekirju, missugused wäljaspool ametiühisuste kesknõukogu on ja missugused seal sees on, aga ma juba juhtisin tähelepanu selle peale, et on olemas suuremad organisatsioonid, kes mitte ei kuulu Tallinna ametiühisuste kesknõukogu alla, aga kellel on õigus kultuurilise klassiwõitluse huwides ulualuse peale. Kui meie toetame käesolewa seaduseelnõu wastuwõtmist esimesel lugemisel, siis selleks, et teisel lugemisel wastawaid parandusi teha, ja oleme selle juures nende peale mõelnud, kes Eestis on esitanud töölisteliikumist sel ajal, kui Karja tänawal kõik tehti, mis inimlikus wõimises seisab, et Eesti töölisteliikumist purustada. Nende tööliste organisatsioonide peale oleme meie mõelnud ja meie tahaksime loota, et tulewikus Eesti töölisteklass nii iseteadlikuks saab, et tema nende organisatsioonidega ühineb ja siis ühisel alusel klassiwõitlust hakkab korraldama.

**5. Wälisministri pro- Wälismini-
test kommunistide ter A. Piip: Ma
poolt ettekantud pean ägedasti pro-
waleteadete wastu. testeerima nende
waleteadete wastu,**

mida kommunistide esitajad siit kõnetoolilt laiali laotawad. On täiesti teada, missugune wahekord meil praeguse Wenemaa walitsusega on. Ka selle wiimase ajajärgu jooksul, kus Wenemaal sisemised rahutused, on see wahekord ikkagi teatud, ja need on waleteated, mida kommunistide esitajad siit kõnetoolilt laiali laotawad. Eesti Wabariigi Walitsus ei ole iialgi ei Tschernoff'i ega Kerenski't ega ühtki Wene pagulast siia kutsunud. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Kas pole siin?) Kas nad siin on wõi mitte, see on teine

asi. Walitsus ei ole ühtegi siia kutsunud, ei Kerenski't ega teisi. Ja millal Kerenski siia tuleb on walitsusele absoluut teadmata ja arusaamatu, kust on sarnane teade wälja läinud. See on prowokatsiooniline teade, nagu neid mõndagi laiali lastud, et kahe riigi wahel wahekorda halwendada. Waletade on ka see, kui kõneldakse mingisugusest wägede organiseerimisest praeguse Wene walitsuse wastu. Sel puhul pööras Wabariigi Walitsuse poole järelepärimisega kohalik Wene walitsuse esitaja ja wälisministril oli wõimalik sel korral selge sõnaga toonitada, et ühtegi wägede wormeerimist siin Wene walitsuse wastu ei ole ja seda ei lubata sel lihtsal põhjusel, et meie rahulepingu sellekohaseid tingimisi kohustatud oleme pidama ja ka peame, samuti nõuame meie ka teiselt poolt rahulepingu pidamist.

Kolmandaks on ka see wale, et meie oleme röömustanud sündmuste pärast, mis Wenemaal praegu juhtunud. Ma toonitan jälle, et see on wale, sellepärast, et Wabariigi Walitsus on algusest saadik wõtnud kindla seisukoha, et see, mis praegu Wenemaal sünnib, täiesti wenelaste endi sise mine asi on, mille sisse meie ennast mitte ei sega. Meie käime läbi selle walitsusega, kes Wenemaal wõimul, ja see on walitsus, mis Moskwas asub. Missugune walitsusworm seal on, see meie walitsusele korda ei lähe, waid tema on tegelik wõim ja sellepärast käime temaga, kui naabririigiga läbi, ja sellel alal ei ole ühtegi juhtumist näidata, kus Wabariigi Walitsus oma neutraliteeti rikkunud oleks. Veel rohkem, Wene wäliskommissari abi Karachan awaldas rahulolemist meie saadikule alles eila meie ülespidamise kohta Kroonlinna ja Peeterburi sündmuste puhul. Nõnda on siis täiesti wale, kui Wabariigi Walitsust tahetakse süüdistada neutraliteedi rikkumises ja Wenemaa sisemistesse asjadesse segamises. Neutraliteedi piiridest ei ole Wabariigi Walitsus mitte üle astunud ja ta ei taha ka tulewikus Wene sisemistesse asjadesse segada, waid jätab selle wenelaste eneste otsustada, misugust walitsust nad enestele tahawad. Toonitan veel kord, et Wabariigi Walitsus ennast sellesse ei otsekohe ega kaudsel teel ei sega, samuti nõuab ta niisama kindlasti, et ka meie naabririigid meie sisemistesse asjadesse ei segaks. (Elaw kiiduawaldus paremal pool ja keskel).

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Ma tahtsin ainult paar märkust teha eelkõne-

lejate kõnede puhul. Kõige pealt on hra Ast wäga kuri, et mina olla nimetanud, et ajutine walitsus olewat, nagu ta ütles, ametiühisuste juhatusliikmete üleüldisest sõjawäeteenistusest wabastamise asjas iseäraliste motiivide järele talitanud. Ma ei ütelnud seda mitte nii. Mis puutub hra Jonas'e seletusse, et mina olla ütelnud, et praegune ametiühisuste kesknõukogu olewat mingisugusele erakonnale ruumid tarwitada annud, siis on hra Jonas wist ära wahetanud mind oma parteiseltsimehe Abramson'iga, kes eelmisel koosolekul sarnast rääkis.

Siis rääkis veel herra Palwadre, et tingimata on tarwis, et see maja wõõrandataks riigi arwel ametiühisuste kesknõukogu tarwis, sest Tallinna linnawalitsus ei olla seda mitte teha tahtnud. Minu teadmise järele ei ole linnawalitsusele sarnast ettepanekut tehtud ja sellega on ka täiesti eksiwaramine, et linnawalitsus soowile wastu ei ole tulnud. Pean veel tähendada, et linnawalitsuse töö- ja hoolekande osakonna juhataja sots.-dem. on.

Rkl. J. Allikso (kom.): Kõige pealt pean mina wastama herra wälisministri küsimise peale, missugusest allikast meie wõtnud teate Tschernoff'i Tallinnas wiibimise üle. „Waba Maa“ on Tööerakonna häälekandja ja herra Piip on tööerakondlane. See „Waba Maa“ teatas 6. märtsil sõna-sõnalt järgmist: „Wiktor Tschernoff, Wene asutawa kogu esimees, tuntud s.-ride juht jõudis paari päewa eest Pariisist Tallinna. Arwatawasti seisab Tschernoff'i sõit ühenduses wiimaste sündmustega Kroonlinnas. Kui nõukogude-wõim langeb, on sots.-rewolutsionäärid muidugi need, kes esimestena käe walitsuswõimu järele wälja sirutawad. Wiimasel korral tuleb asutawa kogu esimehel Wiktor Tschernoff'il tähtsat osa Wenemaal etendada.“ (J. Seljamaa kohalt: Peab oskama lugeda ja aru saada, mis loetakse). Ma tahaksin selle peale tähelpanu juhtida, mis otstarbeks Tschernoff siia on sõitnud. Ma ei öelnud mitte, et ta siia kutsutud on. Ka Kerenski kohta ei öelnud ma, et ta siia oleks kutsutud, ehk ta küll oma sammud kord juba siia poole seadis. Ma konstateerin ainult fakti, et Eestis wiibib isik, kes Wenemaa nõukogude-wabariiki kukutada katsub, ja et Eestis asuwad need kontrrewolutsionäärid, kes Eesti kaitse all protseeriwad Wene nõukogude-wõimu kukutamist. (Segased wahelhüüded). (Kas Kingissepp organiseeris Wenemaa kukutamist?) Mul on jutt siin Eestimaa ja

Wenemaa wahekorras ja ma rääkisin Tschernoff'ist, kui Wene riigi wastasest ja nüüd toote teie siin järsku Wiktor Kingissepp'a wahele. Ma ei leia, et W. Tschernoff ja Kingissepp teineteisega kuidagi ühenduses oleks. Meie räägime Wiktor Tschernoff'ist; see on otsekohe Wene-Eesti rahulepingu rikkumine. (Wahelhüüe J. Seljamaa poolt: Kas teie olete lepingut lugenud?)

Wälisminister A. Piip: Kahjuks pean ma weel paariks märkuseks sõna wõtma. Esiteks ma arwan, et ma ei pea mitte wastutama selle eest, mis „Waba Maa“ kirjutab ja niisama ei tea „Waba Maa“, mis mina teen. Meie oleme kaks hoopis ise äsja. „Waba Maas“ ei olnud ka mitte öeldud, et Wabariigi Walitsus oleks Tschernoff'i siia kutsunud. Nõnda näitawad kommunistid ise, et nemad waleteateid laiali laotawad. (Wahelhüüded: Öige!)

Teiseks, mis puutub sellesse, et W. Tschernoff ja teised siin on, siis ei ole see mitte wälisministri asi ja ma palun selles asjas siseministri poole pöörata. Peale selle ei hakka meie mitte inimesi Eestisse poliitilise meelsuse järele sisse laskma; wõi mitte sisse laskma, waid meie anname ka poliitilistele pagulastele warjupaiga, nii kaua kui nad meie korda respekteriwad ja meie wahekorda naabritega ei riku. Siin käis näituseks juttu ringi, et keegi Wene tagurlastest wormeerida siin mingisugust walitsust. Wabariigi Walitsuse siseminister ei kannatanud seda juttu wälja, waid laskis läbiotsimise nende herade juures toime panna ja see asi oli nõukogude-walitsuse esitajal teada ja ma wõin konstateerida, et nõukogude esitaja, kellega mul tihti kokkupuutumist on, täitsa rahuldatult seda sündmust kuulnud on.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja J. Parik: Kokku wõttes neid rohkearwulisi kõnesid, mis käesolewa seaduse puhul on peetud, tuleb neid minu arwates kolme ossa jagada. Kõigesuurem osa kõnesid on just nende parteiesitajate poolt peetud, kes selle seaduse Riigikogusse sisse on annud, ja need kõned ei käsitanud peaaegu üleüldse seda seaduseelnõu, waid olid täitsa teistele küsimustele pühendatud. Sellepärast ei ole mul põhjust nende üle pikemalt rääkida wõi nende juures peatada.

Teine liik kõnesid kaitsesid komisjoni seisukohta ja sellepärast ei ole mul ka põhjust nende juures peatada. Lõpuks kolmas liik kõnesid, nimelt herra Palwadre

ja herra Ast'i poolt, seega kaks kõnet, olid komisjoni ettepaneku wastu, tähendab seaduseelnõu kaitseks. Siin lubatagu mulle rhs. Palwadre'le tähendada, et mina temaga täitsa ühel nõul olen, et siamaani meie Riigikogu wõõrandamisküsimustega tegemist teinud ei ole. See oleks esimene niisugune juhtumine. Teisest küljest peab aga rhs. Palwadre ise ka tunnistama, et seadus, mille olemasolemist mina nimetasin, ära kaotamata on, ja sellega endist wiisi maksew. Seda ei ole tarwitatud sellepärast, et minu teada Eesti wabariigis praesedenti ei ole, kus tööstusasutuse wõi maja wõõrandamisküsimus otsustamise all oleks olnud. (Wahelhüüe: Oli!) Wõib olla, mina seda ei tea. On olnud küll rekwiisitsioone sõja olukorras, aga et oleks nüüd tõesti maja wõi tööstusettewõtte igaweseks ajaks wõõrandatud, nagu seda praegune seaduseelnõu nõuab, selle kohta mul teateid ei ole ja sellepärast leian mina, et niikaua, kui see seadus pole ära kaotatud, tuleks ta järele käia, kui meil kas praegu käesolewa maja, ehk ka tulewikus ühe teise maja wõõrandamisküsimus arutusel peaks olema. Sest Riigikogu peaks esimene olema, kes maksiwaid seadusi peab ja nende järele talitab.

Sellepärast toetan ma weel kord komisjoni ettepanekut ja teen komisjoni nimel järgmise ettepaneku: „Riigikogu, ära kuulates üleüldise komisjoni otsust 3. märtsist 1921 a. seaduseelnõu S. Karja tän. nr. 18 olewa maja wõõrandamise kohta, otsustab:

Seaduseelnõu S. Karja tän. nr. 18 olewa maja wõõrandamise kohta tagasi lükata.“

Juhataja K. Wirma: Ma asun hääletamisele. Ettepanekuid on kaks, mis üksteise wastu käiwad. Üks on: seda seaduseelnõu I lugemisel wastu wõtta ja teine, seda seadust tagasi lükata. Ma palun siis neid, kes on selle seaduseelnõu esimesele lugemisele wõtmise poolt, käed üles tõsta. (Sekretäär loeb hääli.) Kes komisjoni ettepaneku poolt on — seda seaduseelnõu tagasi lükata? (Sekretäär loeb hääli.) Rkl. J. Wanja ettepanek on saanud poolt 26 häält ja komisjoni ettepanek poolt 47. Sellelega on see seaduseelnõu tagasi lükatud.

6. Amnestia- Redakts. komisjoni aruandja K. Ast:
seaduse re- Redaktsiooni komisjon
dakts. kinni- waatas amnestiasaaduse läbi
tamine. ja leidis tarwilise olewat
parandusi teha, mis Riigikogu liigetele

kätte on antud. Puht ortograafilisi parandusi komisjoni ette kandma ei hakka, waid kannab ainult need parandused ette, milledel teksti teisendamise tegemist on. Kõige pealt on § 1 rida 6, kus on öeldud: „kunni süüdistus“, peab aga olema: „kui süüdistus“. Üleüldise komisjoni aruandja leidis ka, et siin trükiweaga tegemist on.

Rkl. W. Ernits (sd.): Mina leian nimelt, et § 1, kus tegewusest jutt on, peab seisma sõna „määrama“ asemel „otsustama“ ja teine parandus on see, et wõtta sõna „tähendus“ asemel „märkus“; siis edasi on märkus II. lõpus sõnad, mis küllalt kohased ei ole ja ma teeksin selle kohta järgmise paranduse: „omawoliliselt lahkunud ja weel wastutusele ei ole wõetud, kui nad ilmuwad omasse wäeosasse wõi maakonna rahwawäe- ja kaitseliiduüleme juure kahel kuul, arwates selle seaduse wäljakuulutamise päewast.“

Juhataja O. Strandman: Sõnande ettepanekute kohta on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja K. Ast: Minul ei ole midagi selle wastu, kui sõna „määrab“ asemel wõtta sõna „otsustab“. See tähendab ühte ja sedasama; kuid ma ei näe ka mingisugust otstarbet sõna „määrab“ asemel wõtta „otsustab“; komisjon ei leidnud selleks mingisuguseid motiive, et seda muutma hakata. Mis puutub teistesse ettepanekutesse, et sõnade järjekorda wiimases lauses muuta, siis ei saa mitte salata, et seda oleks wõinud ette wõtta, kuid siis oleks tulnud selles seaduses liiga palju parandusi ette wõtta, mida komisjon sugugi oma ülesandeks ei pea. Mis puutub sellesse, et „tähenduse“ asemel „märkus“ wõtta, siis wõin ma, kui komisjoni aruandja, sellega ühineda.

Juhataja O. Strandman: Hääletamisele tulewad järgmised ettepanekud. Kõige pealt herra Ernits'i ettepanek, et wõtta sõna „Riigikogu määrab“ asemel „Riigikogu otsustab“. (Hääletatakse). Nähtaw enamus on selle ettepaneku wastu. Sellega on rhs. Ernits'i ettepanek tagasi lükatud. Järgmine on komisjoni ettepanek, et § 1 rida 6 wõtta „kunni süüdistus“ asemel „kui süüdistus“. (Hääletatakse). Wastuhääli ei ole, sellega on see ettepanek wastu wõetud. Järgmine on rhs. Ernits'i ettepanek, millega ka komisjoni aruandja ühinenud on, et wõtta „täendus“ asemel „märkus“. (Hääletatakse). Wastuhääli ei ole, sellega on see ettepanek wastu wõetud. Siis on

weel herra Ernits'ilt ettepanek tehtud märkus II sõnade järjekorra muutmise kohta. Komisjoni aruandja ei ole selle ettepanekuga mitte ühinenud. See parandus kõlab järgmiselt: „omawoliliselt lahkunud ja weel wastutusele ei ole wõetud, kui nad ilmuwad omasse wäeosasse wõi maakonna rahwawäe- ja kaitseliiduüleme juure kahel kuul, arwates selle seaduse wäljakuulutamise päewast.“ (Hääletatakse). Nähtawa häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud.

Komisjoni aruandja K. Ast: Järgmine parandus on § 3 rida 3 kohta. Seal on öeldud, nimelt nii: „Kõigile, kes on süüdi mõistetud sõjaringkonna-, wäljawõi polgukohtute poolt, wõi keda süüdistatakse kuritegudes, mis on toime pandud kunni käesolewa seaduse wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“. Redaktsiooni komisjon paneb ette öelda nii: „käesolewa seaduse „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamiseni“. Muidu kõlab ta väga imelikult ja wõiks wälja lugeda, et jutt on kuriteost, mis korda saadetud, „Riigi Teatajas“.

Rkl. J. Piiskar (is.): Neis parandustes, mis rahwasaadikutele wälja jaotatud on, on just wastupidised ettepanekud tehtud. Kumb seisukoht siis õieti komisjonil on? Kas see, mis wälja jaotatud on, wõi mida aruandja tõendab? (Wahelhüüded: Siin on täitsa õieti!)

Juhataja O. Strandman: Redaktsiooni komisjoni poolt on järgmine ettepanek: täiendada amnestiaseadust, § 3 3 reas „wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ pro: „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamiseni“. Komisjoni aruandja on ühinenud selle ettepanekuga. Ma panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu pole keegi. Sellega on see parandus wastu wõetud.

Komisjoni aruandja K. Ast: Siis on weel sellesamas paragrahwis, 4 reas redigeerida järgmist: §§ 98 II j., 100; pro: §§ 98 II j. 100.

Juhataja O. Strandman: Kes on komisjoni aruandja poolt ettepanud paranduse poolt j. ja 100 wahel komma panna, neid palun käed üles tõsta. (Hääletatakse). Sellega on see parandus wastu wõetud.

Komisjoni aruandja K. Ast: § 4. on teises reas seesama parandus, mis juba ennemgi kord oli, nimelt: „wäljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“; pro: „Riigi Teatajas“ wäljakuulutamiseni“.

Rkl. W. Ernits (sd.): § 4 oli esimene sõna „kõigile“. (Kommisjoni aruandja: Ei, see on juba parandatud; „kõigile“ on ära kaotatud). Siis on seal veel sõnade kord, nimelt 1 ja 2 reas: „Kes on süüdi mõistetud väljakohtute poolt kunni käesolewa seaduse väljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“. Ja siis panen veel ette § 4. 3 reas: sisulist uuestiarutamist; pro: „uuesti sisulist arutamist“ ja § 4 uue lõike alguse järgmiselt: „seda õigust mitte anda süüdimõistetutele“; pro: „seda õigust ei ole süüdimõistetutel“. Pean tähendama, et tuleks ka arvesse võtta esimene rida: Riigikogu „otsustab“ pro: „määrab“.

Juhataja O. Strandman: Siin on § 4 kohta hra Ernits'i poolt ettepanekud tehtud § 4 kõrwallauses 1—2 reas: „kes on süüdimõistetud väljakohtute poolt kunni käesolewa seaduse väljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“. Siin on sõnade järjekorras parandus. Sõnasooijaid selle paranduse kohta ei ole. Komisjoni aruandja ei ole selle ettepanekuga mitte ühinenud. Kes selle sõnade järjekorra muutmise poolt on, nii nagu seda hra Ernits ette pani, neid palun käed üles tõsta. (Hääletatakse). Suure häälteenamusega on see parandus tagasi lükatud. Järgmine oleks redaktsiooni komisjoni ettepanek: § 4 II rida „väljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“; pro: „Riigi Teatajas“ väljakuulutamiseni“. Kes on selle ettepaneku wastuwõtmise poolt, palun käed üles tõsta. Suure häälteenamusega on see parandus vastu wõetud. Järgmine oleks herra Ernits'i ettepanek: § 4, 3 reas „sisulist uuestiarutamist“; pro: „uuesti sisulist arutamist“. Selle parandusega on komisjoni aruandja ühinenud. (Hääletatakse). See parandus on ühelhäälel vastu wõetud. Siis paneb veel hra Ernits § 4 uue lõike alguse järgmiselt ette: „seda õigust mitte anda süüdimõistetutele“; pro: „seda õigust ei ole neil süüdimõistetutel“. Komisjoni aruandja on selle ettepaneku vastu. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Suure häälteenamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Komisjoni aruandja K. Ast: Järgmine parandus § 6 juure: 3 ja 4 rida; „väljakuulutamiseni“ „Riigi Teatajas“; pro: „Riigi Teatajas“ väljakuulutamiseni“. Siin kordub seesama sõnade ettetõstmine, mis eelpoolloodud parandusena juba vastu on wõetud.

Rkl. W. Ernits (sd.): Panen ette § 6 järgmises redaktsioonis: „Kohtuotsuses määratud karistust aluseks wõttes, tunnistada käesolew seadus makswaks isikute kohta, kes on süüdi mõistetud kuritegude eest, mis käesolewas seaduses loeteldud ja kellele Asutawa Kogu wõi Wabariigi Walitsuse poolt kunni käesolewa seaduse väljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“ on karistus armuandmise korras vähem kergendatud, kui on ette nähtud käesolewa seaduse §§ 1—3.“

Komisjoni aruandja K. Ast: Rkl. Ernits'i poolt ettekantud redaktsioon wõib ehk keeleliselt parem olla kui komisjoni redaktsioon, kuid see on juba sedawõrd suur parandus, et seda wiimasel lugemisel ei wõi vastu wõtta. Kuna seaduses üks wäike muudatus wäga tähtis on, nii et üksainuke komma wõib mõnikord mõtet palju muuta, siis pean ma vastu rääkima sellele redaktsioonile, kuigi ma oletan, et see tekst wastab seaduse mõttele.

Juhataja O. Strandman: Ma panen hra Ernits'i paranduse hääletamisele. Kes on selle paranduse poolt? Kes vastu? Suure häälteenamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Järgmine oleks komisjoni parandus: § 6, 3 ja 4 reas: „väljakuulutamiseni „Riigi Teatajas“; pro: „Riigi Teatajas“ väljakuulutamiseni“. (Hääletatakse). See parandus on ühelhäälel vastu wõetud.

Komisjoni aruandja K. Ast: Selles lauses on üks wiga, mis veel parandada tarwis. Selle seaduse wiibimata täitmise panna kohtu- ja sõjaministrite peale, sellejärele — siin panna sõna „kellele“ asemele „kummale“, nii et lause tuleks: „kummale alluwad süüteoasju-ajawad ja karistusitaitwad asutused ja ametnikud“.

Juhataja O. Strandman: Herra Ernits'i poolt on kirjalik ettepanek tulnud selles paragrahwis hoopis teist sõnade järjekorda ja lauseehitust vastu wõtta ja nimelt paragrahwi lõppu järgmiselt redigeerida: „süüteoasju-ajawate ja karistusitaitwate asutuste ja ametnikkude alluwuse järele“. Komisjoni aruandja ei ole selle ettepanekuga ühinenud. Panen herra Ernits'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Rhs. Ernits'i ettepanek on tagasilükatud. Nüüd panen komisjoni ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Komisjoni ettepanek on vastu wõetud.

7. Rkl. J. Seljamaa ettepanek amnestiasaad. wäljakuulutamise korra kohta.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Koosolekul, kus amnestiasaadus 3.

lugemisel wastu wõeti, awaldati soowi, et see seadus pühadeks saaks wälja kuulutatud ja seega maksuma pandud. Riigikogu Juhatus pidi tänasel koosolekul ettepanema, kuidamoodi kawatseb tema Riigikogu poolt wastuwõetud seadusi wälja kuulutada enne seda, kui Riigikogu kodukord weel wastu wõetud ei ole. Riigikogu kodukorras on ette nähtud see kord, mil wiisil seadused, mis Riigikogu poolt wastu wõetud Riigikogu Juhatus poolt saawad wälja kuulutatud, samuti ka kord, kuidas põhiseaduse § 30 põhjal wõidak s nõuda seaduste seismapanemist, et neid rahwahäälendamisele panna. Wõib olla, et see kord II ja III lugemisel muundetakse, kuid juhini tähelpanu, et senni kui kodukord wastu ei ole wõetud, ei ole wõimalik teda mitte tarwitada. Amnestiasaadus on waja tingimata pühadeks wälja kuulutada, sellepärast esinen soowiawaldusega, et amnestiasaadus saaks wälja kuulutatud, kui tänase koosoleku lõpuks 34 rahwasaadikut selle seaduse wäljakuulutamise seismapanemist ei nõua.

Juhataja O. Strandman: Pean teatama, et ma kahjuks rns. Seljamaa ettepanekut ei saa hääletamisele panna, sest seda küsimust pole päewakorda wõetud. Mul oleks teiseks palwe, nimelt, et Riigikogu liikmed tõesti täiel arwul järgmisele koosolekule ilmuks, kus meie selle küsimuse üle wõiksime läbi rääkida ja seaduste maksmapanemise küsimuse ära lahendada. — Järgmine päewakorrapunkt on riigikontrolööri walimine.

8. Riigikontrolööri walimine.

Rkl. E. Martinson (sd.): Sotsiaaldem. rühma nimel

panen ette riigikontrolööri koha peale kandidaadiks rkl. Aleksander Oinas'e.

Juhataja O. Strandman: Kas tehakse teisi ettepanekuid? Teisi kandidaate nimetatud ei ole. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise kohta. Nõutakse kinnist hääletamist. Kodukorra järele tuleb kinniselt hääletada, kui seda wähe- malt 10 Riigikogu liiget nõuawad. Panen hääletamisele; kes on kinnise hääletamise poolt? (Sekretäär loeb hääli). Kinnist hääletamist nõuawad 11 Riigikogu liiget, seega on otsustatud kinniselt hääletada. (Rkl. J. Allikso: Lubage

erakorraliseks teadaandeks sõna). Palun rahwasaadikutele sedelid wälja jagada. Sedelitele palun kirjutada „poolt“ ehk „wastu“, kuna erapooletud sedelid tühjalt ära annawad. Palun lehed ära anda. Kas soowitakse häätelugemisest osa wõtta wõi jäetakse lugemine juhatuse hooleks? Häätelugemine on juhatusele usaldatud. (Juhataja asub hääli lugema). Herra Oinas'e poolt on olnud: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 häält; wastu: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 häält; erapooletuid: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 häält. Sellega on siis hra Oinas walitud riigikontrolööriks 28 häälega 22 wastu; 7 häält erapooletuid. Sõna on palunud erakorraliseks teadaandeks rkl. Allikso. Kuna mul selle teadaande sisu teadmata on, ei saa ma kodukorra põhjal sõna anda.

(Juhataja hakkab abiesimees K. Wirma).

9. Sd. Riigikogu

rühma ettepanek amnestiasasus.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Üleüldine komisjon on osalt selle ülesande täitnud, mis

tema peale Riigikogu poolt pandi. Üleüldine komisjon seadis kokku osalise amnestiasaaduse eelnõu, mis on wastu wõetud ja hakkab maksuma. Ühtlasi on aga teada, et see osaline amnestiasaaduse eelnõu kaugeltki ei rahulda Riigikogu tema terwes koosseisus, eriti pahemattiwa. Pahemattiwa seisukoht on kindlasti ja selgesti wälja öeldud. Meie leiame, nimelt, et praegu ka riiklistes huwides otstarbekohane ja tarwilik on poliitilist amnestiat anda. Minewal Riigikogu koosolekul tuli awalikuks, et ka kodanlised rühmad sarnases arwamises on. Rahwaerakonna nimel teatas siin rahwaesitaja Tõnisson, et Rahwaerakond leiab tarwilikuks poliitilist amnestiat wälja anda. Wõib arwata, et ka Kristlik Rahwaerakond selles armuandmise ja unustamise asjas mitte kitsim ei taha olla, kui ilmalik Rahwaerakond. Niisamuti on kuulda olnud ka Tööerakonna seas hääli, et Riigikogu peaks täielisel määral amnestiat andma, nii palju, kui see Riigikogust ära ripub. Nüüd on tarwis Riigikogul otsustada, palju see Riigikogust ära ripub. Amnestiaandmine antud amnestiasaaduse piiris ei rahulda ei rahwast ega Riigikogu, ja Riigikogu sotsiaaldemokraatiline rühm paneb sellepärast ette, üleüldisele komisjonile ülesandeks teha üleüldise poliitilise amnestiasaaduse eelnõu kokku seada.

Isiklikult arwan ma, et ei ole otstarbekohane seda ülesannet uuesti anda üleüldisesse komisjoni. Üleüldine komisjon arutas juba seda küsimust ja jõudis otsusele, et poliitilist amnestiat praegu tarwis pole anda. Kui needsamad komisjoni liikmed uuesti seda küsimust arutama hakkaksid, oleks neil raske teisele seisukohale asuda ja amnestiaseaduse eelnõu kokkuseadmine ei edeneks. Ma panen ette selleks walida uus eri-komisjon, jagajaks wõttes arw 10.

Rkl. J. Uluots (põl.-k.): Selle küsimuse puhul on Riigikogus ja ajakirjanduses mõtteid poolt ja wastu awaldatud. Arwan, et ta selle tõttu kõigile peaks enam-wähem selge olema ja tema juures pikemalt peatada ei pruugiks. Kuid siiski lubage ühe asjaolu peale tähelepanu juhtida, mis senni ka juba osalt tehtud on. Hea oleks, nimelt kui üleüldse karistusi ei oleks ja kui kedagi seadusest üleastumise puhul wastutusele wõtta ei tuleks. Tegelikult on karistus siiski olemas ja teatawat otstarbet tahetakse karistusega igal ajal kätte saada. Nüüd tekib küsimus, kas meil poliitilise armuandmise puhul tõesti wõiks neist otstarbetest taganeda, mis iseenesest olemas ja mida kätte saada taheti, kui karistusi määrati. Ses asjas ei ole mingisugust kahtlust, et poliitilise armuandmisega tahetakse kõige pealt lahti teha karistusest neid isikuid, kes meil kommunistilise mõtte kandjad on olnud ja selle juures wastawad kuriteod on korda saatnud ehk selleks kaasa aidanud. Mina isiklikult arwan, et nende isikute seas on sarnaseid, kes mitte ei olnud selges teadmises selle üle, mis nad on teinud, kes on olnud poliitilise suggestiooni all ja selle mõjul oma teo korda saatnud. Aga kõige selle peale waatamata arwan mina, et siiski ei ole weel aeg ilmunud, kus seda armuandmise akti wõiks kõikide kohta maksma panna ja seda järgmistel põhjustel: esimene otstarbe, mida wõiks karistuse ülesandeks pidada, on see, et seadusest mitteüleastujatele kodanikkudele tuleks rahuldust anda. Häriplikud kodanikud peawad seadusi täitma ja kui kuritegijaid ei karistataks, on tahes ehk tahtmata inimeste seas rahulolematust. Et kuidagi sellele rahulolematusele wastutasu anda, selleks siis karistus määrataksegi. Ma küsin nüüd: kui kommunistlike kalduwustega kuritegijatele anname nii õelda poliitilise andeksandmise, kas siis sel puhul rahwa seas pahameel ei teki? Mina isiklikult arwan, et see praegusel korral weel sünnib. Meie teame, et üle kahetuhande isiku on sõjawäljal surma saanud, nende perekonnad, sugu-

lased, sõbrad ja tuttawad, kes oma lähemad isikud on kaotanud — tingimata sarnastes asjaoludes endid rahuldatud ei tunneks. Peale selle on ju palju meie wabadussõjas kaotanud terwise, waranduse jne., kel jällegi pahameel wõiks tekkida. (Rkl. J. Piiskar: See on amnestiaseadus, ega see paiukiseadus ei ole). Wast kuulate edasi, siis saate aru. — Seega siis wõiks laialdane rahulolematust tekkida ja üks otstarbe, mis karistusel wõiks olla, poliitilise amnestia andmisega seda mitte minu arwates kätte ei saadaks.

Teine ülesanne, mis ka karistusel wõiks olla, oleks — teisi ära hirmutada wastawa kuriteo tegemisest; kätte saada, et teised mitte seda ei teeks, mis ühed ees on teinud. Mina arwan, et praegusel juhtumisel andeksandmine ka mitte seda ülesannet ei saaks täita. Meie teame, et ümberkaudu tehakse väga häwitawat kihutustööd meie riigi wastu, meie teame, et wastawad ringkonnad ühtegi juhtumist kasutamata ei jäta, et meie riigi wastu kihutustööd teha, et meie riiklist korda ümber lükata jne. Kui nüüd lastakse wastawad isikud wangi wälja, siis minu arwates Riigikogu sanktsioneeriks teatawal wiisil seda, mida senni meie riigi wastu on tehtud. Nõnda siis poliitilise amnestia andmisega mitte ei vähendataks, waid suurendataks kuritegelisi kalduwusi. Ma saaks aru, kui meil poliitilisi erakondi ei oleks, kes maksma riiklise korra wastu kihutustööd teewad, kui meil ei oleks wastawat kihti, kes oma ülesandeks seadnud meie riiklist korda kukutada. Aga kuna praegusel ajal just wastawad ühingud olemas, siis, minu arwates, Riigikogu sarnase aktiga julgustaks ja annaks hoogu nendele, walaks õli tulle, et sünniksid sekeldused ja mitmed plahwatused, mis muidu tulemata jääksid.

Kolmandaks, wõib weel karistuse peale waadata sellest seisukohast, et tahetakse seltskonnast kõrwaldada kuritegijaid, et korda luua, ja pannakse kuritegijad teatawatesse kohtadesse selleks, et nad mitte jälle oma kuritegewust ei saaks kaas-kodanikkude seas arendada. Ma arwan, et üldise amnestia korral väga üksikud karistuskannatawad isikud ehk meelt pööraksid, kuid suurem osa wistist on ikkagi endise suggestiooni mõju all ja seda arwamist põhjendan ma järgmiselt: on tähele pandud, et Riigikogu liikmed wastawatest rühmadest igal ajal on üles astunud, et meie saame maksma korra ümber lükkama; siin on rühm, kes ähwardab, et paneme korra maksma, ajame Riigikogu laiali jne. Minu arwates sarnaste wiisidega katsu-

take julgustada oma poolehoidjaid. Kui nüüd Riigikogu karistatawad välja laseks, siis need rühmad saaks seda wabakslaskmist seletama selles mõttes, et nüüd Riigikogu ja Eesti riiklised asutused ei julge kommunistide ja muude sarnaste wastu hakata, ja wabadust wõidaks seega selleks tarwitada, et oma tööd weel suuremal arwul teha. Kõige selle tõttu arwan mina, et praegu poliitilise amnestia andmine otsarbekohane ei ole.

Ma lõpetan sellega, millega ma algasin. Ma ütlesin, et karistus iseenesest ei ole mitte soowitaw, kuid tarwitataw siiski, et ühiskondlise elu nõuded rahuldatud saaks. Minu arwates ei ole mitte praegu weel aeg kätte jõudnud, kus sarnast armuandmise akti wõiks toime panna. Seisukord on sise-poliitiliselt niisugune, et on poliitilised parteid, kes kõigeägedamat kihutustööd amnestia kasuks teewad ja sellega ainult seda tahawad kätte saada, et oma jõudu suurendada ja riigi seisukorda halwemaks muuta. Seda lubada ei wõi ja wabadus ei wõi wabaduse kurjasti tarwitamiseks muudatada. Üksikud küll wast ehk kannatawad sel puhul, aga midagi pole teha. Jätaks wastawd erakonnad oma riigiwastase kihutustöö, wõiks rohkem wastu tulla. Muidu aga külwatakse tuult ja lõigatakse tormi. Mina arwan, et aeg poliitilise amnestia andmiseks tuleb siis, kui äärmised pahempoolsed erakonnad ennast muudawad ja endid teisiti üles peawad ja nimelt, kui nad mitte enam meie riigi wastu oma wõitlusoda ei sihi.

Rkl. A. Jürgenstein (rhw.): Austatud rahwasaadikud! Meie erakonna esitaja rõhutas juba minewal koosolekul, mil seda küsimust arutati, et meie erakond üleüldise poliitilise amnestia andmise wastu on ja arwab, et aeg selleks weel tulnud ei ole. On ju selge, et amnestia tähendab unustada, nimelt seda unustada, mis lähemas minewikus oleme üle elanud; kuid seda ei wõi keegi inimene unustada, mis praegu alles sünnib. Kui üleüldise amnestia ettepanek tehakse ja ka neid lubatakse Eestimaale tagasi tulla lasta, kes 1918 a. siit ära läksid ja tagasi tulid Wene-Hiina bandedega põletama ja tapma, siis ei wõi sellest juttu olla. Ja nende agendid, kes siin weel praegu seda tööd edasi teewad, ei wõi amnestia alla käia.

Meie oleme küll selle poolt, et kõik inimesed, kes siin meil kodu olles on eksinud, armu saaks, meie oleme osalise amnestia poolt, et need, kes on eksinud riigikorra wastu ja nüüd, wõib olla, seda kahjate-

wad, ehk kes teiste süü läbi on hädasse langenud, amnestiat saaks; see tähendab, meie oleme osalise amnestia poolt. Muidugi tuleb see seadus komisjonis välja töötada ja tähele panna, et amnestia alla ei käiks mitte mingil kombel need, kes on meie riigi wastased, ehk kes on nendega ühenduses, ja kes praegu meie riigi wastu töötawad, waid need, kes oma eksitust kahjatewad, kui neid üleüldse on.

Ka teame meie, et walitsus mitmele neist juba armu on annud. Meie oleme selle poolt, et komisjon walitaks, kes sellekohast materjaali koguks ja kaaluks, kas neid isikuid nii palju on, et nende heaks maksab armuande seadust välja töötada, wõi paneb komisjon ette, neid lihtsamal kombel — armuandmise teel karistusest wabastada. Igatahes oleme meie selle poolt, et komisjon walitaks, ja et see komisjon ära kaaluks, keda amnesteerida ja keda mitte. Kui ka selle amnestia alla käiwad isikud on ainult 2—3, siis ei tohiks nad ilmsüüta kannatada ja on tarwis järele kaaluda ja otsustada, kuidas selles asjas talitada. (Wahelhüüded).

Juhataja K. Wirma: Palun mitte kohalt rääkida. Kui hra J. Piiskar sõna soowib, astugu kõnetooli.

Rkl. J. Uluots (põl.k.): Mina juba lasksin aimata, et kui tehtud süütegu andeks tahawad saada isikud, kes oma meelt on muutnud, siis niisugustele isikutele meie arwates ka armu wõiks anda. Aga teiselt poolt arwame meie, et selle jaoks ei oleks mitte tarwis iseäralist komisjoni walida ega sellepärast waielda, sest meie põhiseaduses on ette nähtud kord ja asutus, kes sarnast riiklist armuandmist toime peab panema, ja see on Wabariigi Walitsus. Ja meie loodame, mõnda konkreetset juhtumist arwesse wõttes, et walitsus sarnaseid armuandmisi ka toime paneb, ning sellepärast oleme meie ka poliitilise amnestia wastu. Sest sarnane üksikute kohta käiw armuandmine on juba iseenesest mõistetaw. Nii siis, kordan, saab Põllumeeste rühm komisjoni walimise wastu hääletama, kuna tema loodab, et Wabariigi Walitsus üksikutel juhtumistel, kui asjaolud seda nõuawad, armuandmist üksikutele isikutele toime paneb.

Rkl. J. Seljamaa (tõer.): Lugupeetud rahwasaadikud! Ettepaneku kohta, millega Sots.-dem. rühm siin on esinenud, oleks loomulik teada saada ka walitsuse seisukohta ja tema arwamist selle üle, kas temal on wõimalik riiki nende põhimõtete järele edasi walitseda, mille põhjal prae-

gune walitsus walitsema on hakanud, kui üleüldine amnestia teostamist leiab; kuid kahjuks ei ole tänasel koosolekul, kus see küsimus päewakorras, walitsus oma seisukohta ega arwamist mitte ette toonud. (Wahelhüüded pahemalt poolt: On seda ka kunagi awaldatud!) Mis puutub rhs. Jürgenstein'i ettepanekusse, et osalise amnestia wälja töötamise jaoks tarwis on sellele wastaw komisjon walida, siis ei ole see seisukoht meile mitte wastuwõetaw. Siin tähendas rhs. hra Uluots juba selle peale, et meie põhiseaduses on armuandmise kord juba ette nähtud, ja Wabariigi Walitsusel on õigus neile armu anda, kes sellekohase soowiawaldusega ja palwega Wabariigi Walitsuse poole pöörawad. Kui aga nende soowiawaldajate piir laiemaks on kaswanud, kui seadus armuandmist Wabariigi Walitsusel lubab käsitada, siis on Wabariigi Walitsusel igal ajal wõimalus ja mitte ainult wõimalus, waid, kriipsutan alla, ka õigus ja kohus wastawa seaduseelnõuga esineda, et tema õigust armuandmise suhtes laiendataks; nii ei ole siis ettepanek, mingisuguse osalise amnestia wäljatöötamiseks komisjoni walida, minu arwamise järele mitte tarwilik, sest mingisugust otstarbet see komisjon praegusel ajal ometi täita ei saa.

Mis puutub Sots.-dem. rühma ettepanekusse sisuliselt, siis pean praegusel silmapilgul tema wastu olema. Siin on küllalt seletatud ja tähendatud selle asjaolu peale, mis õieti amnestia tähendab ja missugustel erakordistel juhtumistel ja aegadel amnestiaga wõib ja peab esinema. Kuid praegu ei ole aeg selleks kohane, sellest peaksid ka need aru saama, kes sellelt kõnetoolilt igal koosolekul üles astuwad ja ähwardawad wõitlust Eesti riikluse ja iseseiswuse wastu kindlalt edasi pidada ja seda lõpuni wiia. Südi ja äge wõitlus meie riiklise olemasolemise wastu kestab seega edasi. Ja seda arwesse wõttes, arwan mina, et meil mingisugust õigust ei ole wabastada isikuid ja armu anda neile, kes wabakssamise korral meie riigiwastaste ridasid suurendawad.

Kui siin ühel eelmisel koosolekul keegi sots.-dem. esitajatest sellelt kõnetoolilt tõendas ja alla kriipsutas, et 3 internatsionaali agressiiwsus wiimasel ajal nõrgemaks on jäänud, et ta mitte enam sarnase ägedusega ega südidusega wõitlust ei pea, kui see warem olnud, siis arwan ma, et sellel saadikul mitte õigus ei ole. Meil on terve rida näitusi silmade ees, kuidas üksikute iseseiswate wäikeriikidega, kes endisest Wene organismist on wõrsunud,

3. internatsionaali poolehoidjad ümber on käinud. Ma juhin tähelpanu Armeenia ja Aserbeidshaani saatuse peale. Tuletan meele Gruusiat, kus sotsiaaldemokraatidel riigi asutawas kogus üle 80% poolehoidjaid oli. Siin sotsiaaldemokraatidel selatama tulla, et Gruusia iseseiswuse kukutamisel sisemine riikiline kord süüdi olnud, ei wõi mingisugust põhjust olla, — seda tuleb jällegi otsida wäljaspoolt, 3. internatsionaali poolehoidjate agressiiwsusest. Need näitused kohustawad meid riigikorda, mida meie nii suurte ja raskete ohwritega kätte oleme saanud, kaitsma ja alahoidma.

Agaga kui wast tullakse ütlema, et see agressiiwsus idas suurem on, kui läänes, siis tahaksin ma juhtida tähelpanu hiljutiste Leedu sündmuste peale, kus ka katset tehti riigipööret toime panna, mis aga ei õnnestanud. Leedus taheti maksew rahwalitsus kukutada ja kord maksuma panna, mis mitte ei wasta rahwa enamusele, ega rahwa enamuse tahtmisele. Kui meie nüüd üleüldise poliitilise amnestiaseaduse jaa-tawalt ära otsustame, siis pean ma weel kord tõendama, et nende wõitlejate ridadesse, kes meie iseseiswuse wastased, uued jõud juure tulewad, kes seda suurema ägedusega wõitlust tahawad ja püüawad edasi wiia, nõnda kui nende mõtteosalised äärmiselt pahemtiwalt siit kõnetoolilt igal koosolekul nii kindlalt seda tõendawad.

Siis on weel üks asjaolu, mille peale ma praegusel juhtumisel pean tähelpanu juhtima. Kui meie üleüldise poliitilise amnestiaseaduse wälja anname, siis ei puuduta see mitte ükski neid 3. internatsionaali poolehoidjaid, kes meie poliitilise iseseiswuse wastu on sõdinud ja seda edasi tahawad teha, waid puudutab ka landeswehri mehi. Sellelt seisukohalt wälja minnes ei ole meil mingisugust moraalist kohustust meie riigikorra waenlastele wõimalust anda, et nemad uut wõitlust meie riigi ja meie iseseiswuse wastu wõiks jätkata. Üleüldise poliitilise amnestia wastu põhimõttelikult kõneleda ei wõi, kuid selle läbiwiimiseks ja selle maksmapanemiseks ei ole weel mitte aeg jõudnud ja sellepärast hääletame meie Sotsiaal-dem. rühma ettepaneku wastu, samuti ka komisjoni walimise wastu, kes mingisuguse osalise amnestia peaks wälja töötama.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui meie tahaks kõike seda arwesse wõtta, mis Põllumeeste rühma esitaja ja Tööerakonna rühma kõneleja esile tõid, siis tuleks otsusele jõuda, et

Sotsiaal-dem. rühm ei ole mitte selle seaduseelnõuga esinenud, millega ta esinema oleks pidanud. Selle asemel, et ette panna poliitilist amnestiat anda, oleks kohasem olnud Riigikogu rühmade meeolelu juures esineda ettepanekuga, et walida komisjon, kes esineks seaduseelnõuga, et neile poliitilistele süüdlastele, kelle karistuse aeg ära lõpeb, karistust pikendada peaks. Rhs. Uluots rääkis siin karistamise mõtet, karistuse otstarbest, aga mitte amnestiast enesest. Iga küsimuse juures, mis ette tuuakse, räägitakse kommunistidest. Oli tarwis töölistele maja wõõrandada — ei saa mitte — süüdi on kommunistid. On tarwis poliitilist amnestiat anda, ei saa mitte — jälle kommunistid. (Hüüe paremalt poolt: Täiesti õige). Järgmisel koosolekul tuleb walitsuse ettepanek töö- ja hoolekandeministeriumi ära kaotada — jälle kommunistid.

Iga asja, mis aga puutub töölisteküsimuse lahendamisse, ei saa nüüd päewakorda wõtta. Kui aga seda aega ära ootama jääda, millal kodanlised rühmad wõimalikuks leiawad üleüldist poliitilist amnestiat anda, siis tuleb seda oodata ilmlõpmata. Isegi Wene tsaariwalitsuse ajal anti armu poliitilistele kuritegelastele, kuigi teada oli, et wõitlus edasi saab kestma. Need põhjendused, mis siin ette toodi, et meil poliitilist amnestiat mitte ei wõi anda, ei ole õiged. Kui nendest wälja minna, siis peab otsekohe ütleva, et ei ole aeg weel tulnud üleüldist poliitilist amnestiat anda, ja seda ei wõi nii kaua teha, künni on olemas sotsialistlikud parteid; aga seda aega ei tulegi, millal nad ära kaaksid. Poliitiliste süüdlaste seas on neid, kes on eksinud mitte kuritahtliselt ja ettekawatsetud kawakindla kuritegelise kalduwuse pärast, waid on juhtumisi kuritegijateks saanud.

Meil öeldakse, et Wabariigi Walitsus põhiseaduse järele seda küsimust lahendada ja niisama ka amnestiaseadust wälja töötada wõib. Kui nüüd üleüldse arwatakse, et on praegu inimesi wangimajades kinni, kes mitte kuritegijad ei ole, ja kellest arwata wõib, et nad edaspidi ei ole mitte aktiivsed riigiwastased, siis peaks juba amnestia komisjoni wäljatöötamisele asuma, aga mitte ära ootama jääma walitsuse amnesteerimist. Nii ei leia meie rühm mingisuguseid kaaluwaid põhjusi, mis räägiks selle wastu, et poliitilise amnestia wäljatöötamisele asuda. Meie täiesti eitame ja lükkame tagasi selle wäite, nagu oleks poliitilise amnestia otsarb ainult aktiivsetele kommunistidele

armu anda. Kas on kollegil andmeid selleks, et kõik, kes poliitiliste süütegude pärast karistatud, kommunistid on? Asjaolud igatahes lubawad oletada täitsa ümberpöörduvalt, et nende hulgas, kes sõja lahtipuhkemisest peale wangi mõistetud on, ei ole mitte suur protsent kommuniste, waid nende hulgas on palju lihtkodanikke, kes oma eksimise pärast on nüüd kõrge auosaliseks saanud, et neid aktiivseteks kommunistideks peetakse, kelle pärast ei wõi kellegile armu anda. Mina toetan sotsiaal-dem. poolt tehtud ettepanekut, et Riigikogu waliks erikomisjoni, kellele ülesandeks tehtaks poliitilise armuandmise eelnõu kokkuseadmine. Selles ettepanekus ei räägita kommunistide amnesteerimisest ja iga poliitiline kuritegu ei ole mitte kommunistiline kuritegu. Igatahes peaks rhs. Uluots meele pidama, et terwet poliitilist kuritegude hulka ei saa mitte ühte wedada ainult kommunistidega.

Rkl. A. A n d e r k o p p (töer.): Mind paneb õieti wõõrastama herra Palwadre seisukoht, mis lühidalt kokkuwõetult oleks: kas kõik, ehk mitte midagi, kas anda üleüldine poliitiline amnestia, ehk üleüldse mitte anda. (Arusaamatu wahelhüüe rkl. Palwadre poolt). Teie tegite oma järeldusi, mina teen oma. Herra Palwadre tegi weel suurema järelduse, et kellele on amnestia antud ja kellele tuleb karistus kõrgendada. (J. Piiskar kohalt: Ükskord need saawad ometi lahti ja mis teie siis nendega teete?) Herra Palwadre tähendas seda, et tsaariajal leiti wõimaliku olewat amnestiat anda. Minu äranägemise järele ei saa meie aega tsaariajaga wõrrelda. Meie teame väga hästi, et Wene walitsuse ajal riigi eesotsas seisis ainult üks kildkond inimesi, kelle wastu oli rahwa suurem enamuse tahtmine. (Wahelhüüe äärmise pahema tiiva poolt: Teie arwate muidugi, et teie rahwa enamus olete, kuna meil on sootu teine arwamine). Kuid meie teame väga hästi, et meil walitsemas on rahwa enamus ja sellepärast meid ühele pulgale ei wõi seada Wenemaaga.

Mina pean oma poolt kahetsust awal-dama, et Wabariigi Walitsus ka sel juhtumisel, kui amnestiat antakse, ei awalda oma seisukohta, kas tema suudab siis üleüldse walitseda wõi mitte. Tal on nähtawasti ükskõik, mis Riigikogu teeb, kas lastakse inimesed wabaks wõi mitte. Minu äranägemise järele peaks walitsus oma seisukoha siin ütleva, sest waikimiseks ei ole mingisugust põhjust. Oleks tarwis ütelda, kas suudetakse tegelikult siis riiki weel juhtida, nagu tarwis on. Siin tuleb selle

seisukorraga tahes ehk tahtmata rehken-dada. Ei saa ju mitte salata, et tõesti üksikud inimesed sel ajal, kui meie riigiloomine oli, ilmsüütult kinni pandi ja neid nüüd wabastada tuleks. Mis siin õieti ära teha tuleks, seda on meie rühma esitaja herra Seljamaa väga selgelt ütelnud.

Wabariigi Walitsus peab seisukoha wõtma. Kõige pealt on andmeid tarwis, kui palju on neid inimesi, kes poliitiliste süütegude pärast kinni istuwad. Ma arwan, see ei ole mitte ainult Wabariigi Walitsuse õigus, waid ka tema kohus. On see selgeks tehtud, siis on esimeseks ülesandeks armuandmine, ja kui praegumaksew armuandmise kord meie kaelakohtupidamise seaduste ehk äranägemise järele mitte võimalik ei ole, siis on Wabariigi Walitsuse ülesandeks esineda Riigikogus uue eelnõuga, mis võimaluse annaks armu anda, kui praegumakswad seadused seda lubawad. Wastuwäiteid arwesse wõttes peame ütlema, et ei ole mingisugust alust seks ettepanekuks, millega Sots.-dem. rühm esinenud on.

Eriti tahaks peatada mõne sõnaga selle juures, et mul õieti äärmiselt üllataw oli see, mida herra Tõnisson ühel eelmisel koosolekul ette kandis ja mida täna ka korrati. Seda rohkem üllataw, et üsna risti wastu käib sellele, mida Asutawa Kogu wiimastel koosolekutel kuuldi. Wõib olla tuleb muutus sellest, et siis Asutaw Kogu oli, kuna nüüd esimene sõna ära langenud on ja „Riigi“ asemele tulnud. Minul on Asutawa Kogu ajast mees 2 juhtumist. Esimene, kui herra Tõnisson'i walitsus sunnitud oli lahkuma, kui meie kõrgematele sõjawäelastele maad nõuti, siis läksid telegrammid üle terve riigi ja ka siit-samast kõnetoolist öeldi, et riik on nüüd nii raskest seisukorras ja meie wastu tehakse sarnast propagandat, et seisukord wõib iga silmapilk väga kardetawaks minna ja tuleb kõigi abinõudega ettewaatlik olla. See seisukoht on nüüd nähtawasti juba ununenud.

Teine juhtumine. See oli siis, kui Tööerakonna walitsus oma deklaratsiooniga esines ja kõneles, et tema tõsiselt tahab sõjaseadust järkjärgult kaotama hakata ja seda ka tegelikult teinud on. Teie seisukoht on nähtawasti teistsugune. Ma ütlen, et teine juhtumine oli sel ajal, kui herra Tõnisson ütles: „Mina hoiatan selle eest, et praegu kihutustöö ja kallaletungimine igal pool nii ränk on, et tahetakse maksawat korda kukutada. Herra Tõnisson ütles, et tema kogemused teda sunniwad

tõendama, et sugugi mitte võimalust ei ole Riigikogus teie seisukohta täielikult ära unustada. Arwan, et Rahwaerakond nüüd õieti tahab järele mõtelda neid seisukohti, mis harilikult on selles küsimuses üles wõetud, eraldi siseministri poolt, kes rahwaerakondlane on. Meie jääme oma seisukoha juure ja toetame ettepanekut, mis täna tehtud on.

Rkl. M. Martna (sd.): Tööerakonna kõnelejad tähendasid ja rõhutasid, et Wabariigi Walitsusel kohustus on armu anda. Minu arwamise järele on siis, kui see kohustus walitsusel nii tuntaw on, see kohustus rahwasaadikutel weel suurem, ja sellest seisukohast välja minnes ei wõi midagi loomulikum olla, kui see, et rahwaesitus, parlament, seaduse välja töötab armuandmiseks. Selle juures tahaksin üheainsa asjaolu peale näidata, mis seda arwatawasti õige piltlikult kujutab; nimelt, awaldasin mina kewadel üleskutse selle kohta, et teateid saada poliitiliste tagakiusamiste ja kannatuste üle okkupatsiooni ajal. Minule saadeti ka sõjaajal sõjakohutute poolt kinnimõistetute üle teateid, nende seas hulk seesuguseid, kellest peab arwama, et nad nüüd ühel ehk teisel põhjusel ilmsüütalt kannatawad. Mulle saadetud kirjadest on näha, kuidas väga palju inimesi walekaebtuste ja kergemeelsete kahtlustuste põhjal kohtu ette sattusid. Paljud nendest on raskesti karistada saanud ja ma arwan, et keegi Riigikogu liikmetest seda otsekohe waleks wõi eksituseks ei loe, mis ma ütlen. Kui ma siin ütlen, et sõja kestwuse ajal, kus wõitlus äge oli, väga võimalik ja tõenäolik on, et sõjakohtud sagedasti inimesi süüaluseks pidasid ja wangi mõistsid, keda praegusel silmapilgul wist enam wangi ei mõistetaks, ja sellest seisukohast välja minnes on ometi üsna loomulik, et meie amnestiasaadusega seda ülekohtu parandama peame ja ma ei näe mitte midagi loomuwestast, kui parlament seda eraldi seadusega tegema saab ja sellepärast peab selleks komisjon walitama. Mina olen selles arwamises, et Riigikogu teisiti teha ei wõi, kui ta peab amnestiasaaduse wäljatöötamisele asuma; meie peame amnestiasaaduse komisjoni walima.

Juhataja K. Wirma: Sõnasoowijaid enam ei ole. On tehtud ettepanek walida amnestiakomisjon. Panen selle ettepaneku hääletamisele. Kes on tehtud ettepaneku poolt? Kas soowitakse hääli ära lugeda. (Pahemalt poolt: Ja). Ma palun sekretääri hääled ära lugeda. (Hääleta-

takse uuesti poolt ja vastu). Ettepaneku poolt on 34 häält, vastu 28. Sellega on see ettepanek vastu võetud.

10. Amnestiakom- misjoni walimine. On ettepanek tehtud jagajaks võtta 10. Sõnasooijaid ei ole. Ma palun kandidaate nimetada.

Rkl. J. Piiskar (is.): Is. sots. rühm paneb ette rhs. Abramsoni.

Rkl. E. Martinson (sd.): Sotsiaaldemokraatlike rühma poolt panen ette H. Martna ja Jõeäri.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Schulbach ja Kalbus.

Rkl. J. Wanja (kom.): Kommunistide rühma poolt — Allikso.

Rkl. A. Jürgenstein (rhw.): Rahwaerakond paneb ette Bachmanni.

Rkl. O. Amberg (kristl.): Kristliku Rahwaerakonna poolt — Kallas.

Juhataja K. Wirma: Sõna on rhs. Bock'il. (Lärm.) Ma palun rahu!

Rkl. M. Bock (saks.): Balti-Saksa erakonna poolt — Koch.

Rkl. J. Uluots (põl.k.): Rahwasaadikud Parik ja Jürman.

Juhataja K. Wirma: Sõnasooijaid enam ei ole. Kas tehakse walimise korra kohta ettepanekuid? (Hüüded: Korraga!) On ettepanek tehtud korraga walida. Kandidaatide nimede ettelugemist ei nõuta? Kes on tähendatud kandidaatide walimise poolt, palun käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei olda. Sellega on kõik need kandidaadid walitud.

Rkl. J. Piiskar (is.): Et see eelnõu iseenesest hiljaks on jäänud ja sellepärast küsimus kiire on, selleks aga materjaalid juba koos peaks olema üleüldises komisjonis, isegi walmis eelnõu on komisjonis materjaalina olemas, sellepärast teen mina ettepaneku komisjonile kahe-nädalist tähtaega määrata.

Rkl. J. Allikso (kom.): Kommunistlike Töölisterühma poolt teen ettepaneku komisjonile määrata 7-päewaline tähtaeg.

Juhataja K. Wirma: Palun rahu. On kaks ettepanekut tehtud: 1) 7-päewalist tähtaega määrata, teine — kahe-nädalist. Kõige pealt tuleb otsustada, kas tähtaega määrata või mitte. Palun rahu.

Panen hääletamisele. Kes on selle poolt, et komisjonile tähtaeg määrata? Kes vastu? Mulle näib, et enam on selle vastu. (Kuna häätelugemist nõutakse, paneb juhataja ettepaneku uuesti hääletamisele.) Ma palun rahu! Selle ettepaneku poolt on hääletanud 27, vastu 40. Sellega on tähtaja määramise ettepanek tagasi lükatud.

11. Seaduseelnõu E. wabariigi liitum. kohta Genevi konventsiooniga. Järgmine päewakorra-punkt on: (Wahetum. kohta Genevi hüüded: Lõpetada! Ees! konventsiooniga.) Seaduseelnõu

Eesti wabariigi liitumise kohta Genevi konventsiooniga haawatute ja haigete seisukorra parandamise asjus tegewates wägedes — Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: Wäliskomisjoni!) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu wäliskomisjoni anda.

Rkl. J. Allikso (kom.): Wabariigi Walitsuse poolt on ettepanek tehtud kuid Kommunistline Töölisterühm leiab, et praegu ei ole see mitte nende huwides, et siin üks ehk teine asi saaks arutatud, kus töölised on täiesti uulitsale wisatud, nagu seda esimese päewakorra-punkti juures awaldati; seal nägime, et see kodanline enamus on täiesti sellega päri, et alaliselt riigistada ja järjekindlalt oma wägistamist....

Juhataja K. Wirma (kõnelejat peatades): Kas Teie seaduseelnõu või korra kohta kõnelete? Meil on kõige pealt tarwis määrata, kas seda eelnõu komisjoni anda, või otsekohe arutamisele võtta. (Rkl. J. Allikso: Ma teen ettepaneku seda tagasi lükata.) Niimoodi ei saa, palun rahu. Ettepanek on tehtud seda eelnõu wälisasjade komisjoni anda. Muid ettepanekuid ei ole, ma asun siis tehtud ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Üksikud on vastu; sellega on otsustatud seda eelnõu wälisasjade komisjoni anda.

12. Seadus Saaremaa raudtee korrad adm. ja edasi-ehitam. kohta. Järgmine päewakorra-punkt on: Seadus Saaremaa raudtee korrad adm. ja edasi-ehitamise kohta —

Wabariigi Walitsuse ettepanek. (Hüüded: Rahaasjanduse komisjoni.) On ettepanek tehtud seda eelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. Muid ettepanekuid ei tehta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See on see eelnõu rahaasjanduse komisjoni antud. (Rkl. A. Jõeär: Palun sõna täiendawaks ettepanekuks.)

Rkl. A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Usun, teil kõigil on wist teada, kui wilets on ühendus saarte ja mannermaa wahel. Selleks wõin teile kõige lihtsama näituse tuua. Harilikul ajal jõuab post Berliinist Tallinna sellesama aja sees, nagu ta Kuressaarest Tallinna jõuab, kuid kewadel ja sügisel jäälagunemise ajal on saarlased mannermaast lahutatud peaaegu kolm nädalat järgimööda. Nüüd oleks wõimalus seda küsimust lahendada ja sarnast wõimatumat seisukorda, mis tõesti kõige kiiremat parandust nõuab, sel teel kõrwaldada, et seadusprojekt Saaremaa raudtee ehitamise asjus wõimalikult kiires korras wastu saaks wõetud. Laewasõiduametil on kawa kokku seatud, mille järele wõimalik oleks käesolewa aasta kewadel sisse seada igapäewast ühendust Tallinna ja Kuressaare wahel, nii et Rohukülast Orissaarde saaks igapäew laew käima. Seks on aga tingimata tarwis, et raudtee saaks kunni Orissaareni välja ehitatud. See ei nõua mitte suurt tööd, sest sakslastel jäi sinna välja-raudtee maha, mille ehitus nii kaugele on jõudnud, et mullatöö kunni Orissaareni kõik tehtud on; 17 kilomeetri pikkusel tuleb rööpaid maha panna. Rööpad on ka koha peale sakslastelt maha jäänud; tegelikult seal õieti suurt tööd ja suuri kulusid sellega ei ole, et seda raudteed Orissaareni käesolewal aastal välja ehitada. On tarwis valmistada ainult liiprid ja selleks krediit awada kiires korras. Arwan, et Saaremaa ühenduse sisseseadmisel mannermaaga ei ole mitte üksi saarlaste kohta tähendus, waid sel on ka üleriikline tähendus. Ma tahaks just selle peale tähendada, et on tarwis seda eelnõu kiires korras komisjonis läbi wiia ja sellepärast teen ettepaneku rahaasjanduse komisjonile selle seaduseelnõu läbiwaatamiseks 2-nädaline tähtaeg määrata.

Rkl. O. A m b e r g (kristl.): Austatud Riigikogu liikmed! Teile on koju kätte saadetud kõnealolew seadus. Selle seaduse § 4 näeb ette, et teedeministeeriumile määratakse 30.000.000 m. krediiti. Minewal nädalal oli see asi arutusel riigi majandusnõukogus, kus teedeministeeriumile ülesandeks tehti lähemat kawa tähendatud eelarwe kohta kokku seada. Selle eelnõu kokkuseadmiseks ei ole kindlat termini määratud ja sellepärast leian ma, et wõimalik ei ole ka siin tähtaega määrata.

Wälisminister A. Piip: Mina, kui Saaremaa saadik, toetan ettepanekut, tähtaega määrata. Praegustel läbikäimise oludel on küll wäga raske, peaaegu wõi-

matu Saaremaaga kindlat ühendust alal hoida. See Saaremaa raudtee asi ongi juba liiga pikale weninud ja sellepärast oleks wäga soowitaw, kui see raudtee juba sel suwel walmis saaks. Praegu on see seaduseelnõu rändanud ikka ühest komisjonist teise, sest meil ei saada neile komisjonidele, muuseas ka majanduskomisjonile, mingisuguseid ettekirjutusi teha. Nõndawiisi lükatakse seda asja ikka edasi ja kunagi ei saa ta otsustatud. Arwan, et 2-nädaline tähtaeg on küllalt pikk selleks, et seda seaduseelnõu läbi waadata wõib; arwan ka, et teedeministeerium selleks ajaks wastawa kawaga walmis saab. Toetan ettepanekut 2-nädalist tähtaega määrata.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud komisjonile 2-nädalist tähtaega määrata. Ma panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on wastu. (Hääled paremalt poolt: Palume hääled ära lugeda!) Soowitakse hääli ära lugeda. (Hääletatakse uuesti: Sekretäär loeb hääli.) See ettepanek on saanud poolt 27, wastu 32; sellega on ta tagasi lükatud.

13. Weeseaduse Järgmine päewakorrapunkt on: Weeseaduse eelnõu — Tööerakonna rühma ettepanek. (Hääled: Maakomisjoni anda ja peale selle üleüldisesse komisjoni.) On ettepanek tehtud seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni ja peale selle üleüldisesse komisjoni. (Pahemalt poolt: Terwishoiu komisjoni.) Ma palun rahu. See ettepanek seisab koos kahest osast. Ma panen kumbagi osa eraldi hääletamisele. Kes on selle poolt, et seda seaduseelnõu anda maaseaduse komisjoni? Kes wastu? Sellega on see ettepanek wastu wõetud. Panen hääletamisele ettepaneku teise osa: seaduseelnõu pärast maaseaduse komisjoni anda weel üleüldisesse komisjoni. Kes on selle ettepaneku poolt? Kes wastu? Mulle paistab, et wähemus poolt on. Hääle äralugemist ei nõuta. Sellega on ettepanek tagasi lükatud.

Järgmine päewakorrapunkt on... (Hääled: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut — lõpetada. (Pahemalt poolt ja keskelt: Ei, edasi pidada.)

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma juhin Riigikogu liigete taelpanu selle peale, et järgmine päewakorrapunkt on wäikemaa-pidajate rendilepingute pikendamise seaduseelnõu, mille kohta parempoolsed alati on toonitanud, et ta hiljaks jäänud olla.

Ma ei saa sugugi mitte aru, mispärast siis just nüüd, kui see seaduseelnõu arutamisele tuleb, ettepanek tehakse lõpetada, kuna asi ja nii kui nii, teie eneste ütelse järel, hiljaks on jäänud. Teen ettepaneku seda päewakorra-punkti läbi arutada.

Rkl. A. Weiler (töer.): Ma toetan rhs. Piiskar'i ettepanekut.

(Hääletamisel otsustatakse koosolekut jätkata.)

14. Seadus väike- maapidajate rendi- lepingute pikenda- mise kohta II lu- gemisel.

Maaseaduse kom. aruandja Th. Pool: Kõnealolew seaduseelnõu on Riigikogus esimesel lugemisel wastu wõetud,

kuid ühtlasi anti ta weel kord maaseaduse komisjoni sisuliseks läbiarutamiseks ja paranduste tegemiseks. Maaseaduse komisjon on seda teinud ja Riigikogule seaduseelnõu parandatud kujul arutamiseks ette pannud. Välispidi näib, et seaduseelnõu teise kuju on omandanud, kuid see on ainult wormiliselt nõnda. Lahkumine on tingitud sellest, et maaseaduse komisjon seaduseelnõu teisiti on redigeerinud, kui ta alguses sisse antud oli. Seaduseelnõu ettepanud redaktsioonis on minewaaastase seaduse kordamine, millest on välja wõetud need jaod, mida tarwilikuks peeti. Põhjendati seda sellega, et minewaaastane seadus seisib koos 2 seadusest, millest üks põllutööministeeriumi, teine aga Asutawa Kogu rühmade poolt oli välja töötatud ja mis pärast kokku said liidetud. See osa, mis ministeeriumi poolt oli ette pandud, käsitas ainult sõjawäelaste rendilepingute pikendamist. Kuna Sots.-dem. rühma poolt sisseantud seadus käsitas väikemaapidajate, popside ja teiste rendilepingute pikendamist, siis jäi uuest redaktsioonist sõjawäelaste küsimus välja. Teiselt poolt oli minewaaastane redaktsioon ka väga keeruline ja sünnitas mitmesuguseid arusaamatusi. Iseäranis maksab see § 1 asjus, mis kirikumõisade kohta käis. Sellepärast loeti tarwilikuks seadusele ka paremat ja selgemat redaktsiooni anda. Kordan weel, et uues seaduses wanaga wõrreldes ainult välispidi muudatusi on, kuna ta sisuliselt peajoonetes seesama on, ainult lihtsustatud kujul.

Sisuliselt tekkis lahkumine kuid komisjonis ainult paaris punktis. Kõige pealt selle juures, kui pika aja peale lepinguid pikendada. Ühelt poolt tehti ettepanek ühe aasta peale pikendada, teiselt poolt 3 aasta peale. Kumbki ettepanek ei saanud enamust ja mõlemad redaktsioonid

loeti tarwilikuks Riigikogule ette panna. Edasi sai § 1. juure märkus üles wõetud, mis eraldi Petserimaa ja Narooa-taguseid rentnikka — väikepõllupidajaid puudutab. Selle põhjuseks oli asjaolu, et minewaaastane rendilepingu pikendamisseadus on nii redigeeritud, et ta kahtlust wõis tekitada, kas ta Petserimaa kohta käib wõi mitte. Et arusaamatust ära hoida, sai Petseri kohta eraldi märkus sisse wõetud. Seda märkust oli ka sellepärast tarwis, et siin pikendatakse rendilepinguid kõigi väikemaapidajate kohta Petserimaal, ka niisuguseid, mis minewal kewadel on tehtud, kuna muude riigi osade kohta loetakse pikendatuks ainult need rendilepingud, mis jõesse astunud 1919 a. kewadel ehk ennem.

3. lahkumise punkt komisjonis, mis ka läbirääkimisi tekitas, oli rendimaksu sundulise ülemmäära kindlaksmääramine, kuid enamus jõudis sellele otsusele, nagu ta komisjoni ettepanekus esitatud.

Need on üldised märkused, mida tarwilikuks lugesin siin ette kanda, enne kui nüüd teisele lugemisele üle minna.

(Loeb.) Seadus väikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta.

(Sõnasoowijaid ei ole. Seaduse pealkiri wõetakse hääletamisel wastu.)

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 1. Maa rendilepingud, mis on jõus olnud 1919/1920 põllumajandusaasta jooksul poolte wabal kokkuleppel wõi ajutise walitsuse 1919 a. 21. märtsi määruse põhjal, ja mille tähtaeg lõpeb 1921 aasta kewadel ehk on pikendatud Asutawa Kogu poolt 1920 a. 16. märtsil wastuwõetud, „Riigi Teatajas“ nr. 43/44, 24. märtsil 1920 a. wäljakuulutatud määruse § 1 läbi, loetakse rentniku soowil uuendatuks kuni 1. maini 1922 a. (1924), kui wäljarenditud maatüki aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu, kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire, ja kui rendileandjal on teine niisama suur wõi suurem maatükk enesel harida.

Märkus 1. Käesolew seadus ei ole maksw maade kohta, mis 1919 a. 10. okt. maaseaduse põhjal riigi omanduseks on tunnistatud, wälja arwatud koguduste maad, mis maareformi teostamise määruste § 39-ga koguduste korraldada jäetud.

Märkus 2. Käesolew seadus ei käi üksikute aast-aastalt wäljaantawate heinamaatükkide kohta, kui ka maatükkide kohta, mille peal asuwad tööstuse- ehk äriettewõtted, kui wiimased rendi peaobjekti sünnitawad.

Märkus 3. Petseri ja Naroowa-taguses maaalas, mis Tartu rahulepingu järele Eesti wabariigi külge liidetud, loetakse käesolewas seaduses ettenähtud tingimistel rendilepingud pikendatuiks kõigi põllumajanduslikult kasutatawate maatükkide kohta, mille aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu.

Rkl. A. Weiler (töer.): Et § 1 rohkem selgust tuua, teen ma esimese osa kohta paranduse. Esimese osa wiimane lause tahab ka nüüd seda rõhutada, et rendilepinguid neil juhtumistel mitte pikendada, kui rendileandjal omal vähem maad tarwitada on, kui rentijal. See mõte ei ole aga selgesti välja öeldud. Sõnade „suurem maatükk enesel harida“ all võib wäga hästi mõista ka heina- wõi karjamaad. Siin on tahetud igatahes seda öelda, et rendileandjal teine niisama suur ehk suurem tükk aia- wõi põllumaad peab olema. Et see mõte selgemini väljaöeldud oleks, teen ma ettepaneku sõnadele „ja kui rendileandjal on teine niisama suur wõi suurem maatükk“ juure lisada „aia ja põllu all olewat maad.“

Edasi on siin märkus 3-das öeldud, et Petserimaal ja Naroowa-tagustel maadel nende põllumajandusliselt kasutatawate maatükkide kohta on rendilepingu pikendamine maksew, kui põllumaa ei ulata mitte üle 5 tiinu. Mis tuleb aga niisugustel juhtumistel teha, kui maa üle 5 tiinu ulatab, võib olla 5—5½ ja juhtumisi 6—7, ja rendileping selle maa peale ei käi mitte selle märkuse põhjal pikendamise alla. Arwesse wõttes, et Petserimaal on üliharwa kohti üle 30 tiinu, kuna juhtumisi on, kus ühe koha peal 25—30 rentnikku, teen mina ettepaneku, et niisugusel juhtumisel, kui maaharijal 5 tiinu oma pidada ja üle 5 tiinu rendil, rentnikul vähemalt 5 tiinu peale õigus rendilepingut pikendada. Sellel põhjal soowitan, et märkus III lõppu wõetaks järgmine lause: „Rentnikkudel, kellel rohkem kui wiis tiinu aia- ja põllumaad tarwitada, tunnistatakse rendileping makswaks wiie tiinu aia- ja põllumaa kohta.“

Rkl. A. Jürman (põl.-k.): Käesolew seadus on nüüd palju teisema kuju saanud, kui ta meil wiimasel korral arutuse all oli. Siit on üks osa välja kukkunud ja sel kujul, nagu ta meil praegu käsil, sisaldab ta ainult rendimaade lepingute pikendamist popsidele. Siin teen ma esiteks selle kohta märkuse, et seda rendilepingut mitte ei pikendataks 3 aasta peale, sest kui tänawu mõnesugused põhjused on ette too-

dud, mis rendilepingute pikendamist nõuawad, siis woiwad need põhjused järgmistel aastatel täiesti ära kaduda. Tarbekorral wõiks pikenduse kohta uue seadusega õigel ajal esineda. Kõigesuurem pahe käesolewa seaduse kohta on see, et ta on hiljaks jäänud; rentnikud on suurem jagu oma lepingud ära teinud ehk kohtadelt ümber kolunud ja nad teistele ära annud. Niisugused hiljaksjäänud seadused sünnitawad ainult tüli rentnikkudele ja omanikkudele. Kuid siiski, kui see enamuse tahtmine on, siis võib seda wastu wõtta. Mina arwan, et tegelikus elus sellel suurt tähtsust ei ole. Tahtsin selle juure ühe wäikese märkuse weel teha. Nimelt on kooliõpetajate poolt kaebtusi meie rühmale tulnud, et koolikotadel olla osalisi maade wäljarentimisi, millest kooliõpetajad tahaks lahti saada ja maad koolile tagasi wõtta. See rendileping wõimaldaks aga rentnikkudele kooli kohtadele edasijäämist. Sellepärast teen mina ettepaneku, et saaks sisse wõetud järgmine märkus: Käesolew seadus ei käi koolimaade kohta, kui maa õpetaja tarwitada läheb“, ja panen ette seda märkust wõtta 3-ks ja praegust märkust nr. 3 lugeda 4-ks.

Rkl. J. Wain (sd.): Juba esimesel lugemisel näitasime, et see seadus tarwilik on. Tahtsin ainult iseäralist nähtust elust tuua. Walga linnas olla rendilepingute küsimuse tõttu kõik lehed pühapäewa lõunaks ära ostetud. Tehti etteheide, et rendilepingute pikendamise seadusega hiljaks jäänud. Ma kordan siin seda, mis maaseaduse komisjonis öeldud, et elulised tarwidused peaks Wabariigi Walitsusele enam teada olema; tema ja teda moodustanud rühmadele läheb see etteheide, mitte meile, kui eelnõu sisseandjatele. Tehti ettepanek rhs. Jürman'i poolt, uut märkust õpetajate kohta juure lisada. Terwest seadusest läheb läbi põhimõte, et rendilepingut pikendatakse ainult siis, kui rendileandjal on niisama suur maatükk s. t. 5 tiinu aia- ehk põllumaad käes. Kui õpetajale enam kui 5 tiinu aia- ehk põllumaad antakse, siis muutub ta põllumeheks ja hakkab küll põllumehi walima, aga ei ole enam kooliõpetaja ja meie peaks neile nõu andma üleüldse sellelt alalt ära minna. Ma teeksin ühe puht redaktsioonilise paranduse. Praeguses 3. märkuses on öeldud: „Petseri ja Naroowa-taguses maaalas“ ma teeksin aga ettepaneku seda nii redigeerida: „Naroowa-taguses ja Petseri maaalas.“

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja Th. Pool: Siin tehti seaduse kohta mitmesuguseid märkusi. Mis puutub herra Weiler'i poolt ettetoodud esimesse parandusse, siis ma ühinen sellega, sest et ta küsimust selgemaks teeb. Mis puutub lisandusse 3. märkuse juure, siis oli see küsimus ka komisjonis arutusel. Wastawast ettepanekust oli juttu ja enamus oli ka sellega nõus; arwati aga, et wisti ei ole niipalju rentnikka Petserimaal, kes selle lisanduse alla käiksid. Et aga nüüd wahepeal ettepanek on tehtud selle kohta ja teisi wastawaid andmeid ette toodud, siis ühinen ma ka selle ettepanekuga. Oli ka arutamisel hra Jürman'i poolt tehtud lisandus, koolimaade kohta, ühe märkusena üles wõtta. Komisjonis leiti aga, et § 1 põhjal pikendatuse loetakse lepinguid ainult sarnaste maade kohta, mille omanikul enesel maad ka kasutada jääb; järjelikult wõiwad siis koolimaade rendilepingud pikendatud saada ainult sarnasel juhtumisel, kui juba koolil enesel on maa kasutada. Kuna komisjon hra Jürman'i ettepaneku kõrwale lükkas, siis ei saa ka mina, kui komisjoni aruandja, sellega ühineda. Mis puutub lõpuks herra Wain'i redaktsioonilisse parandusse, siis ühinen ma sellega täitsa.

Juhataja K. Wirma: Kõige pealt tuleb otsustamisele paralleel-ettepanek, kas lugeda 1922 a. wõi 1924 a. ning siis rhs. Jürman'i ettepanek sisse wõtta § 1. märkus III ja endine märkus III jätta märkus 4-daks. Teiste parandustega on komisjoni aruandja ühinenud. Siis ma asuks hääletamisele ja kõige pealt hääletaks paralleel-ettepaneku ja teiseks tuleks rhs. Jürman'i ettepanek. Ma palun neid käed üles tõsta, kes on 1922 aasta poolt. (Loetakse hääli). Kes on 1924 a. poolt? (Loetakse hääli). Et kumbki ettepanek pole absoluutset enamust saanud, ja nimelt 1922 a. poolt on 40 häält, 1924 a. poolt 25, siis tulewad nad uuesti poolt- ja wastuhääletamisele. (Hääletatakse). Seekord on see ettepanek absoluutse enamuse saanud. Et hääletamise jätkamist ei nõuta, siis on 1922 a. wastu wõetud, 1924 a. tagasi lükatud.

Teiseks on hra Jürman'i ettepanek, täiendada seda § kolmanda märkusega. Kas nõutakse selle ettepaneku ettelugemist? Ettelugemist ei nõuta. Ma panen ettepaneku hääletamisele. Kes on täiendawa märkuse wastuwõtmise poolt, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Mulle näib,

et enamus on wastu. Kas nõutakse häälte äralugemist? (Kohalt: Ja, ja!) Palun uuesti neid, kes ettepaneku wastuwõtmise poolt on, käed üles tõsta. (Sekretäär loeb hääli). Kes wastu? (Sekretäär loeb hääli). See ettepanek on saanud poolt 32 häält ja wastu 30 häält. Ettepanek on wastu wõetud. Ma panen nüüd terve paragrahwi ühes wastuwõetud ettepanekuga ja ka nende parandustega, millega komisjoni aruandja on ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on see paragrahw wastu wõetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool (loeb): § 2. Käesolewa seaduse § 1-se põhjal pikendatawates rendilepingutes ettenähtud rentniku ja rendileandja wastastikuste kohustuste suhtes jääwad maksma needsamad tingimised, mis olid nende wahel makswad 1920/21 majandusaasta jooksul.

Kui aga pooled wabatahtlikult neil tingimistel ehk teisiti ei ole kokku leppinud, siis on kumbagil poolel õigus nõuda rendi kindlaksmääramist sel määral, nagu Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6 ette nähtud.

Rkl. O. Gustawson (is.): Silmas pidades põllumees Jürman'i seletust, et see seadus üpris wäikeid ringkondi puudutab ja et tal hirmus wähe praktilist wäärtust, julgesin ma teha § 2 paranduse, mis laiendab selle seaduse ulatust ja õigustab teda põllumeeste silmiski. Siin on toonitatud täna kui ka enne, et see seadus olla hiljaks jäänud. Need wahekorrad, mida seal tabetakse lahendada, olla juba lahendatud nii ehk teisiti. Mina usun seda ka, et on wahepeal renditingimisi teisiti ja teises mõttes lahendatud ja, nimelt nõnda, et need tingimised kujunesid nõrgema poole kahjuks. Wäikekohapidajatel ei olnud mitte teada, et minewaaastane seadus pikendatakse ka tänawuse aasta kohta ja siin tekkis loomulikult hirm, oma majaütikesest ja maalapikesest ilma jääda. Hirm pidi tekkima sel lihtsal põhjusel, et hirmutati, et kui mitte ettepanek tingimisi wastu ei wõeta, siis kohalt lahkuda tuleb. Kui sarnane olukord loodi, kui popsnikul oli walida, kas oma kohta kaotada, wõi ettepanek tingimistega leppida, siis waliti igatahes wiimane. Wõeti wastu tingimised selle peale waatamata, et nad wäga rasked olid. Siin on juba kõneldud raharendist ja sellest, kuidas teoorjust tahetakse wiimse võimaluseni wiia. Kui meie selle olukorra arwesse wõtame, milles rendilewõtja lepingutegemise ajal oli, siis ei saa wabast kok-

kulepest, kui niisugusest, mitte juttu olla. See on hirvitamine õige waba kokkuleppe üle. Siin on tegemist tugewama poole oma tahtmise ettekirjutamisega nõrgemale poolele. Tugewam pool dikteeris oma tahtmise ette ja popsnik pidi vastu wõtma lepingu nii ränk ja raske kui see ka oli. Ja kui nüüd sellest surweaktist tahetakse teha mingisugune pühadus, mille külge puutuda ei tohi, siis leian mina, et see ei ole mingi puutumata pühadus, waid et selle pühaduse vastu peab meelega ja kindlasti patustama popsniku kasuks. Sellest seisukohast wälja minnes teen ma oma rühma nimel ettepaneku § 2 teist lõiget redigeerida järgmiselt: „Kui aga pooled on kokku leppinud teistel tingimistel, wõi ei ole üldse kokku leppinud, siis on kumbagil...“

Rkl. J. Wain (sd.): Mina teen ettepaneku § 2 lõpul sõnade: „sel määral, nagu Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6 ette nähtud“ asemel lugeda: „selles suuruses, mis on ette nähtud Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6-ndas.“

Rkl. A. Kerem (rhw.): Kuna käesolew seadus wälja antud, wõi kawatsetakse wälja anda just rendilepingute pikendamiseks, siis näen mina, et peab aluseks wõtama praegumaksew rendileping ja sellest peaks öieti wälja minema, kui tahetakse lepingut kui sarnast pikendada. Komisjoni ettepanekus näen aga, et selle lepingu pikendamise juures on iseäralised rendimääramise waidlused wõimalikud nii ühele kui teisele poolele ja rendimäärade juures wõib kaubelda ja kohut käia. Igatahes sarnased wõimalused ei loo pinda wabale kokkuleppele. Sunduslised rendimääramise wõimalused ajawad rendileandjate kui ka rentnikkude wahekorda terawaks ja sellepärast panen mina wiimase paragrahwi wahel muudetud kujul ette, kus enam selgemalt wälja paistab, et rendileping pikendamiseks loetakse, mis maksew oli läinud aastal ja kui mõned rendileandjad mitte nõus ei ole seal ettenähtud rendimääradega, siis wõiwad nemad oma jaoks nõuda nende rendimäärade maksmapanemist, mis riigimaadl makswad on ja need renditingimised on täiesti rentnikule wastuwõetawad. Minu ettepanek on alguses samasugune, nagu eelminegi oli: „Käesolewa seaduse § 1-se põhjal pikendatawates rendilepingutes ettenähtud rentniku ja rendileandja wastastikuste kohustuste suhtes jääwad maksuma needsamad tingimised, mis olid nende wahel makswad 1920/21 majandusaasta jooksul, kui pooled wabatahtlikult teisiti kokku ei ole

leppinud. Kui 1920/21 majandusaasta rendimäär wähem oli, kui Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6-ndas ette nähtud, siis jääb rendileandjal õigus renti nimetatud määruse § 6-da korras nõuda.“

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja Th. Pool: Komisjon läks seda seadust vastu wõttes sellest seisukohast wälja, et seaduse ülesanne peab olema esimeses jões hoida ära masselist lahtilaskmist. See ülesanne peaks olema just niisama, kui renditingimiste ja muude asjaolude lähem normeerimine, sellepärast wõttis tema ka rendimääramise aluseks juba makswad lepingu tingimised. Komisjon arutas seisukohta, kui pooled juba kokku leppinud, ja ei lugenud tarwilikuks enam muudatusi sunduslikult nende wahel maksuma panna, waid sunduslikku normi ainult seal maksuma panna, kus niisugust kokkulepet ei ole suudetud senni ajani läbi wiia. Nii et sellest seisukohast seda komisjoni seisukohta silmas pidades, mina ettepanekutega mitte ühineda ei saa, küll olen mina aga nõus rkl. Wain'i ettepanekuga, mis puht redaktsiooniline on.

Juhataja K. Wirma: Et komisjoni aruandja ühines rhs. Wain'i ettepanekuga, siis ei tule see iseseiswalt hääletamisele. Rhs. Gustawson'i ettepanek on aga parandus selle paragrahwi teisele lõikele; rhs. Kerem'i ettepanek aga muudab täiesti selle § 2 lõiget ja sellepärast on tema kaugema ulatusega. Kui tema peaks vastu wõtama, siis langeb ära rhs. Gustawson'i parandus ja sellepärast tuleks hääletamisele kõige pealt rhs. Kerem'i ettepanek; kui see saaks tagasi lükatud, siis tuleks rhs. Gustawson'i parandus hääletamisele; wõetakse see vastu, siis langeb rhs. Gustawson'i ettepaneku hääletamine ära. Ollakse selle hääletamiskorraga nõus? Et wastuwaidlusi ei ole, siis ma asun hääletamisele. Ma panen siis rhs. Kerem'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Mulle näib, et enamus on vastu. Sellega on rhs. Kerem'i ettepanek tagasi lükatud. Siis on rhs. Gustawson'i parandus § 2 teise lõike juure. Ma panen selle hääletamisele. (Hääletatakse). Mulle näib, et enamus vastu on. Wastu ei waielda. Sellega on rhs. Gustawson'i parandus tagasi lükatud. Siis panen ma § 2 ühes rahwaesitaja Wain'i parandusega, millega komisjoni

aruandja ühinenud, hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on § 2 vastu võetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 3. Kõigil rentnikudel, kellel on oma eluhoone renditud maa peal väljaspool linna piire, jäetakse ajutiselt selle seaduse § 2-ses tähendatud tingimistel $\frac{1}{2}$ dessätiini hoonetealust maad ka neil juhtumistel, kui rendileping käesoleva seaduse § 1 järele pikendamise alla ei käi.

Rkl. J. Wain (sd.): Kui seadus komisjonis arutusel oli, siis anti komisjonile 5-päevane tähtaeg; ta tegi aga oma töö 2 päeva rütem, ja nii on arusaadav, et mõnes kohas tekst vastuvõtmatu. Selles § 3 on sarnane asi. Siin öeldakse: „kõigil rentnikudel, kellel on oma eluhoone renditud maa peal väljaspool linna piire“, milles arusaamatusi võib tekkida, nagu oleks ka eluhoone renditud jne., nagu mulluse seaduse § 1 juures palju arusaamatusi ette tuli, nii et isegi kohtuvõimud ei teadnud, kuidas seda seletada. Teen ettepaneku § 3 algust lugeda: „Kõigil rentnikudel, kellel on oma eluhoone renditud maa peal väljaspool linna piire“ asemel lugeda: „Kõigil rentnikudel, kellel on väljaspool linna piire renditud maa peal oma eluhoone jne.“ ja sama § 3 rida 3 sõna „dessätiini“ asemel lugeda „tiinu“. Meil Eesti keeles on tarvitusel sõna „tiin“ ja ka endistes seadustes vastu võetud.

Rkl. J. Piiskar (is.): Minu parandus oleks, et siin mitte ei tähendataks, et ajutiselt § 2 tähendatud tingimistel hoonete alust maad ka jäetakse, nagu siin redaktsioonis on tähendatud, mis aga sel juhtumisel, kui seadus iseenesest ühe aasta peale maksma pannakse, üleliigne oleks tähendada; sellepärast panen ette § 3 teisest reast välja jätta sõna „ajutiselt“.

Juhataja K. Wirma: Sõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja Th. Pool: Ma ühinen ettepanekutega.

Juhataja K. Wirma: Mõlemite ettepanekutega on komisjoni aruandja ühinenud. Panen selle paragrahwi ühes nende parandustega hääletamisele. (Hääletatakse). Sellega on § 3 vastu võetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 4. Soovi rendilepingu pikendamise kohta peab rentnik wallawalitsusele teatama hiljemalt 15. aprillil 1921 a. Wallawalitsus on kohustatud rendilepingu

pikendamise soovi 7 päeva jooksul rendileandjale teatama.

Rkl. O. Gustawson (is.): Niihästi maaseaduse komisjonis, kui ka siin koosolekul on märgata, et põllumehed tahavad asja wiia nii kaugele, et seda seadust üldse mitte maksma panna. Küll seletati, et tarwis olla maaseaduse komisjonil võtta seisukoht, et täna ei tuleks II lugemisele asuda pleenumi koosolekul, waid I-sele ja nüüd taheti koosolek lõpetada just siis, kui see küsimus päewakorralt pidi tulema. Kõik see kokku näitab, et põllumehed Riigikogus tingimata tahavad selle seaduse elluviimist takistada nõnda ehk teisiti. Karta on, et seaduse vastuvõtmine ja väljakuulutamine juba nii, kui nii hiljaks kipub jääma. Selles paragrahwis antud termin, 15. aprill, on liig lühike. Teen ettepaneku 15. aprilli asemele võtta terminiks 20. aprill ja mis on antud wallawalitsusele, selleks, et ta võiks soowiawaldust edasi anda, võtta 5 päewa.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Komisjoni aruandja Th. Pool: Komisjonile tehti ka juba wastaw ettepanek, kuid komisjoni enamus leidis, et selle seaduse awaldamine on nii kui nii võrdlemisi hiljaks jäänud ja mis wast segadust põllumajandusele võiks tuua. Termini pikendamine mõjub ainult kahjulikult. Sel põhjusel lükkas komisjon paranduse tagasi. Mina ei saa mitte ühineda ettepannud parandusega.

Juhataja K. Wirma: Nii on tehtud 2 parandust: 1 parandus on 15. aprilli asemel lugeda 20. aprill ja siis 7 päewa asemel võtta 5 päewa. Ma palun neid, kes selle poolt on, et 15. aprilli asemel lugeda 20. aprill, käed üles tõsta. Kes vastu? Häälteenamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Kes on selle paranduse poolt, et 7 päewa asemel võtta 5 päewa? Kes vastu? Häälteenamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Ma panen selle paragrahwi niisugusel kujul hääletamisele, nagu komisjon ta on ette pannud. (Hääletatakse). Ettepanek on ühelhäälel vastu võetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 5. Awalikud maksud ja kohustused rendilolewa maa pealt kannab rentnik.

(Sõnasoowijaid ei ole. § 5 võetakse hääletamisel ühelhäälel vastu).

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 6. Käesolew seadus hakkab maksma tema väljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

(Hääletamisel wõetakse ette loetud § wastu).

Juhataja K. Wirma: Sellega on see seadus II lugemisel wastu wõetud. (Koha pealt hüüded: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut, koosolekut lõpetada; et sõnasooijaid ei ole, panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääleta-

takse). Ettepanek on ühelhäälel wastu wõetud. Järgmine koosolek on minewal koosolekul otsustatud neljapäewal kell 5 ära pidada.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku neljapäewal koosoleku päewakorda wõtta muuseas ka see seaduseelnõu.

Juhataja K. Wirma: See on soowiawaldus ja sellest wõite juhatusele rääkida. Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 10.30).

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Abiesimees K. Wirma.

Abisekretäär W. Pezold.

